

Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Sosyal İçerme Uygulamaları: 2000'li Yıllara İlişkin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme

Utku Balaban, Ankara Üniversitesi SBF, balaban.utku@gmail.com.

Özet

Bu çalışma, Türkiye'de 2000'li yıllardaki sosyal içerme uygulamalarının etkinliğine ilişkin bir değerlendirmedir. Sosyal içerme kavramı 1970'lerden itibaren özellikle Avrupa'daki birçok ülke için sosyal politikanın temel eksenlerini tarif etmeye başlamıştır. Çalışmanın birinci bölümü sosyal içerme kavramını temellendiren kuramsal yaklaşımları ve Türkiye'deki sosyal içerme uygulamalarına ilişkin literatürün sunduğu bulguları özetleyecektir. Sosyal içerme kavramını temellendiren kuramsal yaklaşımlarda çeşitlilik söz konusudur ve bu çeşitlilik sosyal içermenin tanımı ve ölçümüne ilişkin oydaşma eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Kavramın farklı kuramsal ve siyasi akımlarca benimsenmesi ve kavramı işler hale getiren uygulamaların ülkeler arasında farklılık arz etmesi oydaşma eksikliğine katkıda bulunmuştur. Bu bağlamda Avrupa Komisyonu ortak bir çerçeve geliştirebilmek ve sosyal içerme uygulamalarının seyrini tespit edebilmek için 2001 yılında kamuoyunda Laeken Göstergeleri olarak anılan 18 gösterge belirlemiş ve Avrupa İstatistik Kurumu (EuroStat) bu göstergelere ilişkin veri derlemeye başlamıştır. Bu göstergeler sosyal içermenin farklı yönlerine ilişkin veri toplanmasına ve kavramsal uzlaşmazlıkların asgariye indirilmesine yardımcı olmuştur.

Türkiye'ye ilişkin literatür 2000'li yıllarda sosyal içerme uygulamalarının yapısal bir dönüşüm geçirdiğini göstermektedir. İlgili çalışmalar uygulamalara ilişkin sorunları dokümanete etmekte ve devam eden uygulamaların Avrupa ülkelerinde görülen farklı "refah rejimlerindekiyle" olan benzerlikleri ele almaktadır. Bu minvalde devam eden tartışmalar mevcut uygulamaların sonuçlarını inceleyen değerlendirmelere duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Fakat sosyal içerme kavramına ilişkin bahsedilen kavramsal muğlaklık bu tür değerlendirmelerde kullanılacak göstergelerin belirlenmesini güçleştirmektedir. Benzer şekilde, sosyal içerme uygulamalarının etkisini ölçebilmek için bir referans noktasına ihtiyaç vardır. Bu nedenle bu çalışmada sunulacak incelemede Laeken Göstergeleri kullanılacak ve Avrupa Birliği'ndeki (AB-27) ilgili göstergelere dair seyir Türkiye'deki seyir ile kıyaslanacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Laeken Göstergelerine ilişkin TÜİK ve EuroStat verisi kullanılarak Türkiye ile AB-27'nin son 10 yılda izlediği seyir karşılaştırmalı bir incelemeye tabi tutulmuştur. Birçok göstergeye ilişkin Türkiye ve AB-27 arasındaki farkın büyük olması nedeniyle karşılaştırma yakınsama hızına odaklanmıştır. Diğer bir deyişle, çalışmada sunulan değerlendirmede 2000'lerin ortasından bugüne karşılaştırmaya izin veren zaman serilerinden hareketle Türkiye'nin aldığı değerlerin AB ortalamasına

yakınsayıp yakınsamadığı sorusuna cevap aranmıştır. Değerlendirmede bölgelerarası gelir farklarına ilişkin geliştirilmiş koşullu beta yakınsaması ve sigma yakınsaması modellerinden hareketle yakınsama eğiliminin söz konusu olduğu göstergelere ilişkin iki projeksiyon sunulmuştur. Birinci projeksiyon, verinin mevcut olduğu en yakın yıldaki AB-27 ortalama değerinin sabit kaldığı varsayıldığında Türkiye'nin AB-27'ye yakınsama süresini vermektedir. İkinci projeksiyon ise AB-27 ve Türkiye'nin son yıllardaki performansındaki değişimi bir arada ele alarak bir yakınsama süresi sunmaktadır.

Bu projeksiyonlar Türkiye'nin geçtiğimiz 10 yıl içindeki sosyal içerme uygulamalarının performansına ilişkin beş başlıkta sunulan değerlendirmeye temel teşkil etmiştir. Birincisi, kamu sağlığına ilişkin göstergeler algı düzeyinde Türkiye'nin AB-27'den 2000'li yıllarda daha başarılı bir performans gösterdiğini fakat beklenen yaşam süresi bağlamında AB-27'ye fiilen yakınsama gerçekleşmediğini ortaya koymaktadır. İkincisi, gelir dağılımına ilişkin göstergeler zayıf bir yakınsama eğilimini ortaya koymaktadır. Örneğin, Türkiye'nin Gini katsayısı koşul ve uygulamalar sabit kalırsa 2012 AB-27 ortalamasına 27 yılda yakınsayacaktır. Öte yandan, 2007-2012 dönemi için yakınsama eğilimi ortadan kalkmaktadır. Üçüncüsü, uzun- ve çok uzun-erimli işsizliğe odaklanan istihdama ilişkin göstergeler bağlamında Türkiye AB-27'den daha başarılı bir performans sergilemektedir. Fakat işgücüne katılım ve istihdam oranları açısından AB-27 ve Türkiye arasında büyük bir farkın olduğu ve son yıllarda bu göstergelere ilişkin bir yakınsama eğilimi olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla, AB-27'ye kıyasla daha düşük olan işsizlik oranları aslında düşük istihdam ve işgücüne katılım oranlarının doğrudan bir sonucu olarak ele alınmalıdır. Dördüncüsü, yoksulluğa ilişkin projeksiyonlar farklı yoksulluk eşikleri için AB-27'nin 2012 değerine 16 ila 25 yılları arasında değişen yakınsama süreleri vermektedir. Öte taraftan, Türkiye'de sosyal yardımlar öncesi ve sonrası yoksulluk oranları arasındaki fark göz ardı edilebilir bir seviyededir: Bu fark hem AB-27'deki ilgili değerlerden daha düşüktür hem de bu fark bağlamında AB-27'ye yakınsama eğilimi söz konusu değildir. Ayrıca, mutlak yoksulluğa ilişkin Dünya Bankası verisi, Türkiye'den çok daha düşük kişi başı GSYH'ye sahip ülkelerin bile 2000'li yıllarda mutlak yoksulluk oranlarını Türkiye'den daha hızlı şekilde düşürdüğünü ve bu oranlar bağlamında Türkiye'den daha düşük değerlere eriştiğini ortaya koymaktadır. Kısacası, yoksulluğa ilişkin sosyal içerme uygulamalarının yoksulluk oranları üzerindeki etkisi ihmal edilebilir seviyededir ve bu uygulamaların etkinliği geçtiğimiz 10 yılda artmamıştır. Beşincisi, eğitime ilişkin göstergeler ise daha vahim bir tablo çizmektedir. İlgili Laeken Göstergeleri Türkiye ve AB-27 arasındaki farkın bir uçurum niteliğinde olduğunu göstermektedir. Buna rağmen, 2000'li yıllarda bu fark kapanmamıştır. Dolayısıyla, eğitime ilişkin bu başarısızlık diğer bazı göstergelere ilişkin yakınsama eğilimini örseleme potansiyeline sahiptir. Özetle, eğer AB-27 ile yakınsama sosyal içerme uygulamalarının hedefi olarak ele alınırsa Laeken Göstergelerinin 2000'li yıllardaki genel seyri sosyal yardım harcamalarının bütçedeki payının 2002'den bu yana 2,75 kat arttığı Türkiye'de mevcut sosyal içerme uygulamalarının düşük bir etkinliğe sahip olduğu iddiasını desteklemektedir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal İçerme, İstihdam, Yoksulluk, Gelir Dağılımı, Koşullu Beta Yakınsaması, Sigma Yakınsaması, Laeken Göstergeleri, Türkiye, Avrupa Birliği.

Social Inclusion Practices in Turkey and the European Union in the 2000s: A Comparative Assessment

Abstract

This paper presents an assessment of the social inclusion policies in Turkey during the 2000s. The notion of social inclusion has been describing the main axes of social policy in different countries of Europe since the 1970s. The first part of the paper summarizes the related theoretical approaches and evaluates the findings in the literature about the social inclusion practices in Turkey. Theoretical approaches are of a great variety in their emphasis points and this variety partially derives from the lack of consensus about the definition and measurement of social inclusion. The adoption of the notion by different theoretical and political perspectives and differences in the related practices across countries contribute to this lack of consensus. To overcome this challenge, the European Commission formulated eighteen indicators in 2001 and established a common framework to observe the relevant trends of social inclusion. EuroStat has been collecting data about these indicators since then. These indicators, popularly known as Laeken Indicators, are used to measure the extent of social inclusion with the data on different aspects of social policy as well as to minimize the conceptual disagreements among policymakers and scholars.

The literature on Turkey points out that the 2000s witnessed a structural transformation with regard to the social inclusion practices. The related studies document the relevant problem areas and discuss the similarities of the social inclusion practices in Turkey with the ones in different "welfare regimes" in Europe. Debates in this regard reveal the need for further studies about the repercussions of the existing practices in Turkey. However, the aforementioned conceptual ambiguity about the notion of social inclusion makes it difficult to choose the appropriate indicators to be used in such an assessment. Moreover, a reference point is needed for the impact analysis. Thus, this paper uses the Laeken Indicators for the assessment and takes the trends for the European Union (EU27) as the reference point for comparison.

The second part of the paper uses the data by TurkStat and EuroStat about the Laeken Indicators in order to compare between the related trends in Turkey and EU27 during the 2000s. Since the gap between Turkey and EU27 is large with regard to most of the Laeken Indicators, the comparative assessment focuses on the pace of the tendency to convergence within the last decade. The assessment embarks on the conditional beta and sigma models, which are developed to analyze the regional income disparities, and provides two projections with regard to the Laeken Indicators. The first projection provides the number of years for convergence if the value for EU27 in the most recent year remained stable in the coming years. The second projection provides the duration for convergence if the trends for both Turkey and EU27 continue at the same annual rate of change as in the 2000s.

This projection is used in the assessment of the performance of the social inclusion practices in Turkey within the last decade under five headings. First, indicators concerning the public health illustrate that Turkey outperformed the EU27 in terms of the self-perceived health, while the growth in life expectancy could not catch up with the EU27. Second, indicators about the income distribution reveal a weak tendency to convergence. For instance, the Gini coefficient of Turkey will converge with the EU27's value for 2012 in twenty-seven years *ceteris paribus*. Furthermore, the propensity for convergence disappears for the last six years when data is available (i.e. between 2007 and 2012). Third, Turkey outperforms the EU27 with respect to the Laeken Indicators concerning employment, which mostly focus on the long- and very long-term unemployment. However, the data about the labor force participation and employment rate reveal a significant gap between Turkey and EU27, while there is no sign of convergence with regard to these indicators. In fact, the low unemployment rate for Turkey appears as a consequence of the low employment and labor force participation rates. Fourth, the duration of convergence for different poverty thresholds is projected to range between sixteen and twenty-five years. The difference between the poverty rates before and after social transfer rates is much smaller than the figures for EU27 and there is no strong sign of convergence between Turkey and EU27 with regard to the change of the difference between poverty rates before and after social transfers. Also, the World Bank data on absolute poverty reveals that countries with much lower GDP per capita outperformed Turkey in the 2000s with regard to the reduction of the absolute poverty rates at different thresholds. In short, social inclusion practices concerning poverty have a negligible impact on the actual poverty rates and the level of effectiveness of these policies has not increased within the last decade. Fifth, indicators on education draw an even more alarming picture. The related Laeken Indicators reveal a sizable gap between Turkey and EU27 in terms of the low educational attainment rates. Nevertheless, the difference did not decline in the last decade. This failure in education policies will potentially retard any tendency for convergence with regard to other indicators in the coming years. Thus, the assessment of the trends about the Laeken Indicators within the 2000s support the argument that the existing social inclusion practices in Turkey are not effective if convergence with the EU27 is a policy goal, even though the social assistance expenditures have increased its share in the government budget by a factor of 2.75 since 2002.

Keywords: Social Inclusion, Employment, Poverty, Income Distribution, Conditional Beta Convergence, Sigma Convergence, Laeken Indicators, Turkey, European Union.

Giriş

Türkiye'de sosyal yardım harcamaları son yıllarda artış göstermekte. 2002'de GSYH'nin yüzde 0,5'ine karşılık gelen sosyal yardım harcamaları 2010 itibariye GSYH'nin yüzde 1,38'ine denk gelmekteydi. Bu harcamalar sayesinde TÜİK verilerine göre aynı dönemde günde \$2,15 (2,15 ABD Doları) altında bir gelirle hayatını idame ettirenlerin nüfus içindeki oranının yüzde 3,04'ten yüzde 0,21'e

ve günde \$4,3'ün altında geliri olanların oranının da yüzde 30,3'ten yüzde 3,66'ya gerilediği iddia edilmekte (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2011). Her ne kadar Dünya Bankası'nın sunduğu veri bu iddiayla çelişen bir portre çiziyor olsa da bu rakamlar Türkiye'de sosyal içermeye ilişkin uygulamaların olumlu sonuçlara yol açtığı izlenimini doğurmaktadır.

Öte yandan Türkiye'de sosyal politika uygulamalarının hangi başarı kıstasına göre değerlendirileceğine ilişkin bir muğlaklık söz konusu. Diğer bir deyişle GSYH'deki büyüme, döviz kurundaki değişimler ve tarımdan kopuşla istihdamda gerçekleşen dönüşümlerin yoksulluğa ve genel olarak sosyal dışlanmaya etkide bulunduğu varsayılırsa sürdürüle gelen sosyal politikaların gözlemlenen değişim üzerindeki doğrudan etkisini tespit etmenin güçleştiği görülebilir. Bahsedilen güçlüğü aşma amacıyla bu inceleme Türkiye'de 2000'li yıllarda sosyal içermeye dönük uygulamaların etkinliğine ilişkin bir değerlendirme sunmayı ve literatürde bu bağlamda hissedilen noksanlığı gidermeyi hedeflemekte.

Bu minvalde yürütülen çalışmalarda karşılaşılan iki temel sıkıntıyı aşabilmek için yapılan tercihler incelemenin metodolojik çerçevesini çizmekte. Bu sıkıntılardan birincisi sosyal içermeye kavramını ölçülebilir kılan parametrelerin seçimine ilişkin uzlaşma eksikliği; ikincisi ise sosyal politika uygulamalarının performansını değerlendirmek için kullanılacak bir referans noktası bulabilmek.

Bu incelemede birinci güçlüğü aşmak için Avrupa Komisyonu tarafından sosyal içermeyi tanımlamak ve ölçmek amacıyla kabul edilmiş olan 'Laeken Göstergeleri' kullanılacak. Türkiye Avrupa Birliği (AB) ile üyelik müzakereleri yürüttüğü için (2013'te AB üyesi olan Hırvatistan dışında bırakılarak) AB'nin 27 üyesinin (AB-27) son yıllarda gösterdiği performansın ortalaması Türkiye'de gerçekleşen dönüşüm için referans noktası olarak ele alınarak ikinci sorun kısmen bertaraf edilecek. Özetle, bu çalışma Laeken Göstergelerinden hareketle ve AB-27 ortalamalarını referans alarak Türkiye'nin sosyal içermeye uygulamalarının son yıllardaki sonuçlarını karşılaştırmalı bir çerçeveye oturtacak ve Türkiye'nin bu politikalar bağlamındaki performansını bu karşılaştırmalı çerçeveden hareketle değerlendirecek.

Çalışmanın birinci bölümü 'sosyal içermeye' kavramının tarihçesini ele alacak ve Türkiye'de sosyal içermeye dönük sosyal politika uygulamalarının seyrine ilişkin bir çerçeve çizecek. Buradan hareketle Laeken Göstergeleri tanıtılacak: Bu göstergeler sosyal içermeye kavramını gıda yoksulluğu gibi mutlak yoksulluğa ilişkin parametrelerle sınırlı tutmadığı ve yoksulluk, eğitim, sağlık ve gelir dağılımı gibi konuları sosyal içermenin tarifinde kullandığı için Türkiye'deki ilgili uygulamaların etkilerinin kapsamlı şekilde incelenmesine izin vermekte.

İkinci bölüm Laeken Göstergelerine ilişkin veriyi Türkiye'nin 2000'li yıllarda AB-27'ye yakınsadığı, AB-27'yle sabit bir seyir izlediği ve AB-27'den uzaksadığı alanların tespitinde kullanacak. Bu bölümde koşullu beta yakınsaması ve sigma yakınsaması modellerinin varsayımlarından hareketle yakınsama süreleri hesaplanacak (Baumol, 1986; Barro ve Sala-i-Martin, 1991 ve 1992; Quah, 1996). Üçüncü bölüm ise kamu sağlığı, istihdam, yoksulluk, gelir dağılımı ve eğitim alanlarında Türkiye'nin 2000'li yıllardaki sosyal politika performansını Laeken Göstergelerinden hareketle ve AB-27'nin performansı ile mukayese ederek değerlendirecek.

İnceleme, Türkiye'nin sosyal içermeye ilişkin AB-27 ile bazı alanlarda yakınsadığını fakat yakınsama hızının birçok gösterge açısından yetersiz olduğunu ortaya koymakta. Özellikle eğitime ilişkin veri AB-27 ile Türkiye arasındaki uçurumun açıldığını gösteriyor. Öte yandan, yoksulluğa ilişkin veri sosyal transferlerin etkinliğini sorgulanır kılmakta. Dolayısıyla, her ne kadar sosyal politika harcamalarının GSYH'deki oranı son yıllarda artmış olsa da bu artış birçok alanda sosyal içermeye açısından AB-27 ile Türkiye arasındaki farkın küçülmesine izin vermemekte. Ayrıca, mutlak yoksulluğa ilişkin önemli bir düzelleme gerçekleştiği savı da ciddi sorunlardan mustarip. Bu durum da izlenen politikaların etkinliğine dair kuşkuları arttırmakta ve 2000'li yıllarda sosyal politika alanında başarılı uygulamalar yürütüldüğü iddiasını tartışmaya açmakta.

Sosyal içermeye kavramının gelişimi ve sosyal politika stratejisinin Türkiye'deki dönüşümü

Sosyal içermeye kavramı

Sosyal politika "toplumda bağımlı statüler altında çalışanların, ekonomik yönden güçsüz kesimlerin ve özel olarak korunma gereksinimi duyan grupların en geniş biçimde korunmalarını" hedefler (Tezgel, 2013: 3). Bu bahsedilen üç kategoriden ikisi, yani ekonomik yönden güçsüz kesimler ve özel olarak korunma gereksinimi duyan grupların ne şekilde tarif edileceği muğlâklık taşır. Bu muğlâklığı besleyen iki nedenden bahsedilebilir. Bunlardan birincisi yoksulluğun tanımı ve ölçümüne, ikincisi ise "korunma gereksinimi duyan gruplar"ın seçimine ilişkin oydaşma eksikliğidir.

Birinci sorun yoksulluğun nedenlerine ilişkin kuramsal farklılıklardan kaynaklanmakta. Bu minvalde dört açıklama eğiliminden söz edilebilir. Bunlardan birincisi yoksul kişilerin niteliklerine yoğunlaşarak yoksul bireylerin *patolojik* özelliklere sahip olduğunu savunurken, bir diğer yaklaşım toplumdaki farklı grup ve cemaatler arasındaki farklılıklara vurgu yaparak yoksulluğu bazı *alt-kültürlere* için bir haslet olarak sunar. Kurumsal uygulamalara ilişkin

sıkıntıları ön plana çıkararak ve ilgili politikaları yürüten *failleri* merkeze koyan yaklaşımların yanı sıra dördüncü bir yaklaşım ise *yapısal* etmenlere vurgu yapar (Holman, 1978). Bu ayrışma yoksulluğun tarifine ilişkin bir ortaklaşmanın ortaya çıkmasını önlemekte. Verili bir coğrafi ve tarihsel bağlamda uygulanan sosyal politika bu yaklaşımlardan hangisinin ön plana çıktığına bağlı olarak farklı bir yoksulluk tanımından hareket eder. Genel olarak mutlak ve göreceli yoksulluk kategorilerinden birine yönelik gelişen eğilim, eğer ilk tutumdan hareket edilirse nominal ve sabit bir yoksulluk eşiğinin saptanmasına ilişkin tartışmalar etrafında şekillenir. Çıkış noktası göreceli yoksulluk ise eşiğin ortalama ve/veya ortanca gelirin yüzde kaçına karşılık geleceğine dair bir uzlaşma gerekir (OECD, 1976: 69). Bu yönde yapılan tercihler neticesinde yoksul birey sayısı tespit edilebilse bile bu bireylerin 'ne kadar yoksul' olduğu ya da diğer bir deyişle 'yoksulluğun derinliği' belirlenemezse eldeki veri sosyal politika geliştirebilmek için yetersiz kalır. Bu meseleyi aşma adına *Sen Endeksi* ve *Foster, Green ve Thorbecke Endeksi* gibi ölçüm yöntemleri kullanılarak yoksulluğun *derinliği* ve *kapsamına* ilişkin somut veri toplanabilmesinin önü açılabilir (Foster, Greer ve Thorbecke, 1984; Sen, 1976).

Sosyal politikanın kapsamının belirlenmesine dair muğlaklığın bir ikinci kaynağı ise özel olarak korunma gereksinimi duyan grupların saptanmasına ilişkin oydaşma eksikliği. Sosyal politikaya ilişkin verilen kararlar korunması daha çok ve daha az gereken grupları belirleyen bir 'idari yoksulluk' mefhumunun (*administrative poverty*) ortaya çıkmasına yol açabilir. Bu bağlamda öne çıkan 'idari yoksul' kategorileri arasında çocuklar (UNICEF, 2005), kadınlar (Daly, 1989; George, 1988; McLanahan ve Kelly, 2006; Payne, 1991), kırsal kesimde yaşayanlar (Jazaïry, Alamgir ve Panuccio, 1992), yaşlılar (Timonen, 2008) ve engelliler (Eide ve Ingstad, 2011) yer almakta. Buna göre, örneğin genç bireyler işsiz ve düşük gelirli olsalar bile korunmaya muhtaç addedilmeyebilir ve sosyal politika uygulamalarının kapsamı dışında tutulabilirler. Özellikle bu ikinci mesele, ilgili tartışmaları semantik bir konu olmaktan çıkarıp sosyal politikaya ilişkin stratejinin merkezine yerleştirmekte.

Burada vurgulanması gereken, hiçbir niceliksel ve niteliksel tanımın tek başına yoksulluğa ve korunma gereksinimine ilişkin toplumsal normlardan münezzehe bir çerçeve oluşturmayı başaramaması. Dolayısıyla, her tekil tanım bir taraftan belli başlı gruplara hitap eden politikaların tanımlanmasına yardımcı olurken diğer taraftan dolaylı olarak başka grupların göreceli olarak dışlanmasına yol açmakta ve 'bağlamsal yoksulluğa' (*contextual poverty*) ve dışlanmaya neden olmaktadır (Waskey, 2006). Bu sıkıntı Batı Avrupa'da özellikle 1970'lerde görünür hale geldi ve 1974'de Fransa'da Jacques Chirac hükümetinin sosyal hizmetlerden sorumlu devlet bakanı olan René Lenoir tarafından gündeme getirilen 'sosyal

dışlanma' kavramı devam eden tartışmaların merkezine oturdu. Lenoir'ın sosyal dışlanma kavramından kastı bireylerin mevcut toplumsal şebekeler tarafından yüzüstü bırakılmaları idi. Dolayısıyla, dışlanmış olanlar iktisadi büyümenin nimetlerinden faydalanamayanlardı (Spicker, Álvarez Leguizamón ve Gordon, 2007: 73).

Kavramın bu dönemde ön plana çıkması şaşırtıcı değil çünkü İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemdeki hızlı büyüme ile finanse edilen refah devleti uygulamaları 1970'ler itibariyle mali kısıtlarla karşılaşmaya başlamıştı. Sosyal sigorta sistemleri ve refah uygulamaları çeşitli toplumsal grupların iktisadi ve toplumsal sorunlarına cevap verememekteydi. Benzer şekilde demografik yapının dönüşümü, çekirdek ailenin içine girdiği kurumsal kriz, büyüyen göçmen nüfus ve istihdam büyümesindeki yavaşlama mevcut uygulamaların etkinliğini azaltmaktaydı. Diğer bir deyişle, sadece yoksulluğun niteliği değişmiyordu, aynı zamanda tek başına yoksulluk kavramı bahsedilen dönüşümlerle birlikte ortaya çıkan yeni toplumsal sorunları ifade etmekte yetersiz kalmaktaydı (Burrows ve Loader, 2004; Byrne, 2005; Carter ve Rayner, 1996; Jessop, 1994).

Sosyal dışlanmanın bu yönüyle neo-Durkheimcı bir kavram olduğu söylenebilir ve bu yaklaşımdan hareketle toplumsal ve sembolik bağların bozunuma uğraması dışlanmanın temel nedeni olarak ele alınır. Dolayısıyla, dışlanma toplumsal dokunun bütünlüğünü tehdit etmektedir. Bu nedenle, sosyal içermenin temel amacı dışlananlar ile toplumun geri kalanı arasındaki engelleri ortadan kaldırmaktır. Bu kuramsal bağlam içinde devam eden tartışma 1988'de Fransa'da *revenue minimum d'insertion* ya da 'sosyal içirme için asgari gelir uygulaması'nın devreye sokulması ile sosyal politika üzerinde ilk kapsamlı etkisini gösterdi. Bu uygulama ile amaçlanan, engelliler, okulu bırakmış gençler, yabancı düşmanlığı mağdurları ve kenar semt ahalisinin toplumsal olarak dışlanmalarının önüne geçmektir (Bhalla ve Lapeyre, 2004: 3). Bu ve benzeri uygulamalarla, kavramın popülerleştiği Fransa'da sosyal içirme 'yoksullukla mücadele' mefhumunun yanı sıra bu meseleyi sürekli kılan diğer toplumsal meselelere ilişkin uygulamaları da kapsamaya başladı. Öte taraftan, kavramın diğer Batı Avrupa ülkelerinde kabul görmesiyle birlikte bekleneceği üzere kavramın çıkış noktası olan neo-Durkheimcı vurgu flulaştı ve kavramı temellendiren kuramsal bagaj çeşitlendi.

Bu bağlamda üç farklı dışlanma paradigmasından bahsedilmekte. Bunlardan birincisi yukarıda değinilen 'dayanışma paradigması' (*solidarity paradigm*). Bir ikincisi ise 'özelleşme paradigması' (*specialization paradigm*) olarak adlandırılmakta. Buna göre, sosyal dışlanma çoğunluk ile azınlık arasında bir ilişki değil toplumsal yaşamın farklı alanlarında özelleşmiş grupların birbirini

dışlaması nedeniyle gerçekleşen bir olgudur. Dolayısıyla, sosyal politikanın amacı bu grupları birbiriyle 'kaynaştırmak' değil bireylere istedikleri grubun mensubu olabilme fırsatını sağlamaktır. 'Tekel paradigması' (*monopoly paradigm*) olarak adlandırılan bir üçüncü yaklaşım ise toplumsal yapıdaki baskı ve hiyerarşiye işaret ederek toplumsal dışlanmanın sadece işlevsiz kurumsal ve toplumsal güçlerin değil aynı zamanda toplumda bu dışlanmadan faydalanan bazı grupların eseri olduğu fikrini vurgular (Silver, 1994).

Sosyal dışlanmanın nedenlerine ilişkin anlatılara baktığımızda ise, dayanışma paradigması ile örtüşen ve ücretli istihdama vurgu yapan 'toplumsal entegrasyon söyleminin', özelleşme paradigmasının içinden çıkan ve bireylerin ahlaki ve davranışsal kabahatlarını dışlanmanın nedeni olarak sunan 'ahlaki altsınıf söyleminin' ve son olarak yoksulluk ve toplumsal dışlanmanın içiçeliğine vurgu yapan ve tekel paradigmasına yaslanan 'yeniden dağıtımcı söylemin' tartışmalarda ön plana çıktığını görmekteyiz (Levitas, 2005). Dolayısıyla, sırasıyla muhafazakâr, liberal ve sosyalist eğilimlerin kavramı sahiplenmesiyle bu üç paradigmanın güçlü bir siyasi zemin bulduğunu iddia edebiliriz.

Kavramlardaki bu çeşitlenmenin AB bağlamında sosyal içerme politikalarına iki etkisi olduğu söylenebilir. Birincisi, sosyal politikaya ilişkin ihtiyacı hissedilen ortak bir çerçeveyi tekil bir tanımdan hareketle çizebilmenin son derece güç olduğu anlaşıldı. Sosyal politika uygulamaları 'açık koordinasyon yöntemi' ile (*Open Method of Coordination*), yani bağlayıcı hükümlerden ziyade üye devletlerin istişare içinde birbirlerinden öğrenmesi yolu ile eşgüdüm sokulmak istendiği için sosyal içermeye ilişkin kısıtlayıcı bir tanım yapmak yerine 1990'lar boyunca Avrupa Komisyonu sosyal dışlanmayı 'tarif etmekle' yetindi (Ferrera, Matsaganis ve Sacchi, 2002).

İkincisi ve bu minimalist tutumdan hareketle, sosyal dışlanmayı çoklu göstergelerle tanımlamak ve ölçmek bir mecburiyet haline geldi ve tartışmanın müdahilleri tekil bir tanımdan ziyade bir gösterge listesi oluşturmaya odaklandı. Bu çabalar neticesinde 2001 yılında Avrupa Komisyonu daha sonra 'Laeken Göstergeleri' olarak anılacak olan bir grup göstergenin AB bünyesinde sosyal dışlanma durumunun tarifi ve ölçümü için kullanılmasına karar verdi (Social Protection Committee of the Council of the European Union, 2001). Buna göre, 10'u birincil ve sekizi ikincil olmak üzere toplam 18 gösterge Birlik içinde sosyal dışlanma ve yoksulluğun seyrine ilişkin gerekli bilgiyi sağlamakta. İkincil göstergelerin bir kısmı birincil göstergelerin türevi olan parametreler vasıtasıyla ölçülmekte.¹

Laeken Göstergelerinin Türkiye'deki sosyal politikaya ilişkin değeri bu göstergelerin Türkiye'nin ve AB-27'nin son yıllarda izlediği seyrin kıyaslanmasına

Balaban U (2014). Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Sosyal İçerme Uygulamaları: 2000'li Yıllara İlişkin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Mülkiye Dergisi*, 38(1), 103-149.

izin vermesinden kaynaklanıyor. Diğer bir deyişle Türkiye’de sosyal yardım harcamalarının GSYH’ye oranı artış göstermekteyken bu artışın yol açtığı somut etkilere ilişkin karşılaştırmalı bir değerlendirme gerekli ve Laeken Göstergeleri bu tür bir kıyasa imkân tanımakta.

Türkiye’de sosyal politikanın 2000’lerdeki dönüşümü

Bu bağlamda, bu tür bir çalışmanın Türkiye’ye ilişkin literatürdeki bir boşluğu doldurma potansiyeli taşıdığına vurgu yapılabilir. Öncelikle, sosyal politikaya ilişkin Türkiye’de 2000’lerde gözardı edilemeyecek bir dönüşüm gerçekleştiğinin altı çizilmekte (Gökbayrak, 2010; Ulutürk ve Dane, 2009). Bu dönüşümü oluşturan dinamikleri inceleyen çalışmalardan bazıları bireysel emeklilik (Elveren ve Elveren, 2010) ya da şartlı-nakit transferi programı (Kaya, 2008) gibi tekil uygulama ve programlara yoğunlaşırken, diğer bazı çalışmalar kadınlar (Dedeoğlu, 2009; Kılıç, 2008) ve yaşlılar (Taşçı, 2013) gibi sosyal içerme uygulamalarının hedefindeki gruplara ilişkin algı ve somut sonuçlara dair veri sunmakta. Literatürde bahsedilen dönüşüme bağlamını sağlayan etmenleri ele alan çalışmalar ise sosyal politikaya ilişkin yeni eğilimlerin muhafazakâr bir ton taşıdığını (Çelik, 2010), aile-merkezli bir söylemden hareketle sosyal harcamaların yükünü kamudan alarak hanehalklarına yansıtan uygulamalara öncelik verdiğini (Yazıcı, 2008, 2012) ve sosyal güvenliğe ilişkin düzenlemelerde piyasanın rolünü genişlettiğini (Buğra ve Adar, 2008) vurguluyor.

Bu çalışmalarla bağlantılı değerlendirmeler ise 2000’li yıllarda iki zıt eğilimin ortaya çıktığı iddia etmekte. Bunlardan birincisi ve olumlu olanı önceki dönemlere has, korporatist eğilimler barındıran ve kayıtlı istihdam edilenleri kayıran sosyal aktarımların bir tarafa bırakılarak toplumun genelini kapsama eğilimini taşıyan uygulamalara ağırlık verilmesi (Buğra ve Keyder, 2006; Metin, 2011). İkinci ve olumsuz olanı ise bu uygulamaların dağınık ve sürekli değişen bir nitelik taşıması ve bu nedenle ulusal bir gelir güvenliği ağı ile bütünlüklü bir sosyal yardım programının hayata geçirilememesi. Bu yapı bugün “sürekli, kaynak-testine ve ihtiyari aktarımlara dayanan, eşgüdüm barındırmayan ve yamalı” uygulamaların bir birlikteliği olarak kurumsallaşmış durumda (Yakut-Çakar, Erus ve Adaman, 2012: 307).

Bu iki zıt eğilim, Türkiye’de sosyal politikadaki dönüşüme ilişkin bir genel çerçeve çizmeyi güçleştiriyor ve literatürde Türkiye’nin dünya ölçeğinde nerede durduğuna ilişkin bu bağlamda bir tartışma devam etmekte. Öncelikle, bahsedilen çalışmaların birçoğunda Gøsta Esping-Andersen’in *refah rejimleri tipolojisine* atf yapıldığını vurgulayalım (1990). Güney Avrupa ülkelerindeki refah uygulamalarının Esping-Andersen’in ortaya attığı üç refah rejiminden (liberal, korporatist-devletçi ve sosyal demokrat) oluşan tipolojiye eklenmesi

gereken bir dördüncü kategoriye oluşturduğunu savunan katkılardan hareketle (Castles, 1995; Ferrera, 1996; Gal, 2010; Gough, 1996; Leibfried, 1993; Martin, 1996; Saraceno, 2002) Türkiye'deki sosyal politikanın Güney Avrupa-Akdeniz refah rejimine yakın uygulamaları barındırıp barındırmadığı sorusu bu tartışmada önemli bir yer tutmakta (Buğra ve Keyder, 2003; Buğra ve Keyder, 2005; Grütjen, 2008).

Öte yandan, bu çalışmalar Türkiye'de ahlaki altsınıfçı bir söyleme dayanan ve özelleşme paradigmasından hareket eden bir sosyal içerme yaklaşımının hâkim olduğu fikrini desteklemekte. Bu bağlamda şu örneği paylaşmak uygun düşer: Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'nün 2009-2013 Stratejik Planı'nda belirtilen 10 stratejik amacın üçü fon kaynaklarının hesap verilebilir şekilde kullanımı, sosyal yardım uygulamalarında mükerrerliğin önlenmesi ve proje uygulamalarının denetlenmesi gibi sosyal yardımların "hak etmeyenlere aktarımını" engelleme hedefine yoğunlaşmakta. Türkiye'nin hacimce en büyük sosyal yardım sağlayıcısının 2013 bütçesinin yüzde 7,6'sının bu saikle fonlanan projelere aktarılması öngörülmüş (T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 2008: 110-111). Eğer Esping-Andersen'in tipolojisinden hareket edersek bu söylem ve uygulama daha çok liberal refah rejimi ile bağdaşmakta. Kısacası Türkiye'deki uygulamaları mevcut kalıplara sokma konusunda bir güçlük söz konusu ve Türkiye'nin Ortadoğu ve Güney Avrupa arasında bir 'hibrit model' olduğu savı bu bağlamda meseleye ilişkin bir ara çözüm olarak önerilmekte (Aybars ve Tsarouhas, 2010). Sosyal içermenin farklı mecralarındaki uygulamaların sonuçlarına dair karşılaştırmalı değerlendirmeler bu nedenle kavramsallaştırma ve tipolojiye ilişkin bahsedilen çabalara katkı yapabilir. AB ile Türkiye'yi kıyaslayan bu çalışma da Türkiye'nin tartışılan tipoloji(ler) içindeki konumuna ilişkin tartışmalara done sunabilir.

Literatür taraması sırasında Türkiye ve AB'ye ilişkin Laeken Göstergeleri bağlamında yapılmış bir karşılaştırmaya rastlanmadığı vurgulanmalı. Aslında genel olarak Türkiye'ye ve AB'ye özgü seyre ilişkin mukayeseli incelemeler literatürde istisnai nitelikte (örneğin, Vural, 2011). Öte yandan, ne Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın (ASPB) stratejik dokümanlarında ne de Kalkınma Planı gibi sosyal politikaya ilişkin genel çerçeveyi çizen metinlerdeki değerlendirmelerde Laeken Göstergelerine yer verilmekte. Ötesi, Avrupa İstatistik Kurumu'nun (EuroStat) aksine Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Laeken Göstergelerini ayrı bir bahis altında yayımlamamakta ve bazı göstergelere ilişkin veri en azından kamuya açık kaynaklarda sunulmamakta (Yentürk, 2013). Dolayısıyla, mevcut çalışma güncel veri dağarcığına da katkı sunmayı amaçlamakta.

Çalışmada 18 göstergeden 15'ine ilişkin zaman serisi ve iki gösterge için ise AB-27 ile karşılaştırmaya izin veren en yakın zamana ilişkin veri sunulacak.

Gösterge15'e ilişkin veriye ulaşılamadığı için değerlendirmede bu göstergeye yer verilmedi. İncelemenin ikinci bölümünde Laeken Göstergelerinin seyrine ilişkin sunulan veri 2000'lerdeki uygulamaların sonuçlarına dair yapılacak değerlendirmede kullanılacak.

Türkiye ve Avrupa Birliği'nde sosyal politika uygulamalarının 2000'li yıllardaki seyri

Laeken Göstergeleri

5 Kasım 2001 tarihinde AB Bakanlar Konseyi'nin çağrısı üzerine, üye devletler ve Avrupa Komisyonu 18 göstergelyi AB bünyesinde sosyal dışlanma ve yoksulluğu tanımlamak ve ölçmek için kabul etti. Çalışmanın bu bölümünde aşağıda sıralanan göstergelerin AB-27 ve Türkiye'de 2000'li yıllarda aldığı değerler üzerinden bir karşılaştırma sunulacak.²

Tablo1 Laeken Göstergeleri

Birincil Göstergeler	Tanım
Gösterge1 Yoksulluk Riski Oranı	Toplam eşdeğer gelirinin ulusal eşdeğer ortanca hanehalkı gelirinin yüzde 60'ından az olduğu hanelerde yaşayan kişilerin nüfusa oranı.
Gösterge2 Gelir Dağılımı (S80/S20)	En üst yüzde 20'lik diliminin ulusal seviyede eşdeğer gelirinin en alttaki yüzde 20'lik dilimin gelirin e oranı.
Gösterge3 Sürekli Yoksulluk Oranı	n yılında ve n-1, n-2 ve n-3 yıllarının (en az) iki yılı itibarıyla toplam eşdeğer hanehalkı geliri ortanca ulusal eşdeğer gelirin yüzde 60'ından düşük olduğu hanehalkına mensup kişilerin nüfusa oranı.
Gösterge4 Görelî Ortanca Düşük Gelir Açığı	Düşük gelir eşiği altındaki kişilerin ortanca geliri ile düşük gelir eşiği arasındaki fark. Düşük gelir eşiğinin yüzdesi olarak ifade edilir.
Gösterge5 Bölgesel Yakınsama	İBBS seviyesinde istihdam oranlarının varyasyon katsayısı. ³
Gösterge6 Uzun-Erimli İşsizlik Oranı	Toplam faal nüfusa oranla toplam uzun-erimli işsiz nüfus (≥ 12 ay; ILO tanımı); cinsiyet ve toplam.
Gösterge7 İşsiz Hanelerde Yaşayan Kişiler	Hiçbir ferdinin çalışmadığı hanehalklarında yaşayan 0-65 yaş arası nüfus.
Gösterge8 Okulu Erken Terk Edenler; Mevcut Durumda Öğrenim Görmeyenler	ISCED 2 seviyesi ya da altında öğrenim görmüş ve şu anda öğrenim görmeyen 18-24 yaş arası kişilerin bu yaş grubu nüfus içindeki oranı; cinsiyet ve toplam. ⁴
Gösterge9 Doğum İtibarıyla Beklenen Yaşam Süresi	Sıfır yaş itibarıyla bir kişinin yaşaması beklenen yıl sayısı; cinsiyet.
Gösterge10 Gelir Durumuna Göre Kişinin Sağlık Durumundan Şahsi Algısına Bağlı Olarak Memnuniyet Düzeyi	En düşük ve en yüksek yüzde 20'lik gelir gruplarının 16 yaş üstü bireylerinden sağlık durumlarını kötü ya da çok kötü olarak tanımlayanların oranı (Dünya Sağlık Örgütü tanımı); cinsiyet ve toplam.

<i>İkincil Göstergeler</i>	<i>Tanım</i>
Gösterge11 Düşük Gelir Eşiği Etrafındaki Dağılım	Toplam eşdeğer gelirin ulusal eşdeğer ortanca hanehalkı gelirinin %40, %50 ve %70'inden az olduğu hanelerde yaşayan kişilerin nüfusa oranı.
Gösterge12 Sabit Yıl Bazlı Yoksulluk Oranları	n yılında belirlenen yoksulluk eşiğinin enflasyon oranında arttırılarak müteakip senelerin yoksulluk eşiği olarak kabul edilmesi suretiyle belirlenen yoksulluk oranları (Yoksulluk eşiği: ulusal eşdeğer ortanca hanehalkı gelirinin yüzde 60').
Gösterge13 Sosyal Transferler Öncesi Yoksulluk Oranı	Şu düzeltmelerden sonra hesaplanan görece düşük gelir oranı (Yoksulluk eşiği: ulusal eşdeğer ortanca hanehalkı gelirinin yüzde 60'). 1. Tüm sosyal transferlerin dışında bırakılarak gelirin hesaplanması 2. Emeklilik ve dul, yetim vb. (<i>survivor's benefits</i>) ödemelerinin dahil edilerek gelirin hesaplanması 3. Tüm sosyal transferler düşüldükten sonra hesaplanan gelir
Gösterge14 Gini Katsayısı	Gelir seviyesine göre toplumun birikimli oranlarının toplam gelirden aldıkları birikimli oranla ilişkisi.
Gösterge15 Sürekli Yoksulluk Oranı (%50)	n yılında ve n-1, n-2 ve n-3 yıllarının (en az) iki yılı itibarıyla toplam eşdeğer hanehalkı geliri ortanca ulusal eşdeğer gelirin yüzde 50'sinden düşük olduğu hanehalkına mensup kişilerin nüfusa oranı.
Gösterge16 Uzun-Erimli İşsizliğin Toplam İşsizlikteki Payı	Toplam uzun-erimli işsiz nüfusun (≥ 12 ay; ILO tanımı) toplam işsiz nüfusun içindeki payı; cinsiyet ve toplam.
Gösterge17 Çok Uzun-Erimli İşsizlik Oranı	Toplam çok uzun-erimli işsiz nüfusun (≥ 24 ay; ILO tanımı) toplam faal nüfusun içindeki payı; cinsiyet ve toplam.
Gösterge18 Düşük seviyede öğrenim görmüş kişiler	Yaş gruplarına göre yetişkinler için ISCED 2 seviyesinde ya da daha düşük seviyede öğrenim görme oranı (25-34, 35-44, 45-54, 55-64); cinsiyet ve toplam.
Kaynak: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/misc/DOC.68841.pdf ; 20/1/2014 tarihinde erişildi.	

Laeken Göstergelerine göre yakınsama ve uzaksama dinamikleri

Sosyal politika uygulamaları açısından AB-27 ile Türkiye arasında yapılacak bir mukayese için Laeken Göstergelerine ilişkin mevcut değerleri karşılaştırmak tek başına yeterli gelmemekte çünkü birçok gösterge bağlamında aradaki fark büyük ve bu minvaldeki bir mukayese uygulamaların sonuçlarını değerlendirmeye izin vermiyor. Dolayısıyla, karşılaştırmayı yakınsama/uzaksama dinamiklerini inceleyerek gerçekleştirmek uygun düşer.

Bu bölümde AB-27 ve Türkiye için zaman serisi üretilebilmiş göstergelerin izlediği seyir ele alınacak. Değerlendirme için verinin mevcut olduğu en yakın yıldaki AB-27/Türkiye oranı Türkiye'deki sosyal politika uygulamalarının niceliksel hedefi olarak kabul edilecek. Türkiye ve AB-27 için yıllık değişim değerine ilişkin katsayılardan hareketle ve mevcut koşul ve uygulamaların sabit kalacağı

varsayımıyla yakınsama süresi hesaplanacak. Mevcut koşul ve uygulamaların sabit kalacağı varsayımı, iki nedenden anlamlı bir mukayeseye izin vermekte. Birincisi, 2002 Kasım ayından itibaren aynı siyasi partinin kesintisiz şekilde iktidarda kalması nedeniyle Türkiye’de 2000’li yıllarda sosyal politikada süreklilik arz eden bir dönüşüm yaşandığı iddia edilmekte. Her ne kadar bazı göstergelere ilişkin zaman serileri 2000’lerin ortasından başlasa da iktidar partisinin uygulamalarının etkilerinin gecikmeli şekilde veriye yansıtacağı varsayımından hareketle mevcut veri bu dönemdeki sosyal politika uygulamalarının sonuçlarına dair bir fikir sunmakta. İkincisi, yukarıda bahsedildiği üzere açık koordinasyon yöntemiyle şekillenen, Laeken Göstergelerinin çerçevesini çizdiği ve Birlik’in tümünü kapsayan bir sosyal politika stratejisinin Birlik bünyesinde 2000’li yıllarda uygulanmaya başlaması bu dönemi Birlik açısından önceki dönemlerden nitelik açısından ayırtmaktır. Diğer bir deyişle, 2000’li yılların hem Birlik hem Türkiye için sosyal politika alanında bir dönüşüm dönemi olduğu iddia edilebilir. Bu iddia hem bu çalışmada sunulan karşılaştırmaya izin vermekte hem de bu karşılaştırmaların tarihsel bağlamını kurmakta.

Bahsedilen iddiadan yola çıkarak bu bölümde iki yakınsama modelinden faydalanılarak iki yakınsama süresi elde edilecek. Birincisi, koşullu beta yakınsaması modelinden (Baumol, 1986; Barro ve Sala-i-Martin, 1991 ve 1992) hareketle verinin karşılaştırmaya izin verdiği en son yıldaki Türkiye değerinin o yıldaki AB-27 değerine yakınsama süresi sunulacak (Değişken β). Diğer bir deyişle, bu karşılaştırma AB-27 değerlerinin yerinde saydığı ve diğer tüm koşul ve uygulamaların sabit kaldığı varsayımıyla Türkiye’nin aldığı değerlerin AB-27’nin aldığı mevcut değerlere kaç yılda yakınsayacağı sorusuna cevap arayacak.

İkincisi, sigma yakınsaması modeli basitleştirilerek AB-27 ve Türkiye’nin 2000’lerde izlediği seyre ilişkin yakınsama süresi sunulacak (Değişken σ). Buna göre, Türkiye ve AB-27 değerlerinin geçmiş yıllardaki yıllık değişim katsayı ortalamalarının oranı ile verinin karşılaştırmaya izin verdiği en son yıldaki Türkiye değerinin o yıldaki AB-27 değerine oranı kullanılarak yakınsama süresi hesaplanacak (Barro ve Sala-i-Martin, 1991 ve 1992; Quah, 1996). Diğer bir deyişle, AB-27 ve Türkiye’nin son yıllardaki performanslarını korumaları halinde (eğer bu yönde bir eğilim mevcutsa) yakınsamanın ne kadar süreceğine ilişkin bir projeksiyon gerçekleştirilecek.

Birinci kıyas Türkiye’de sosyal politika uygulamaları için normatif bir eşik sunarken ikinci kıyas 2000’lerdeki koşul ve uygulamaların sabit kalması durumunda önümüzdeki yıllarda Türkiye’de karşılaşılabilecek duruma ilişkin öngörüler geliştirilebilmesine izin vermekte.⁵ Karşılaştırmada kullanılan hesaplama şöyle özetlenebilir:

$$I. \text{ Türkiye için yıllık değişim katsayısı: } \left[1 + \left(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \frac{x_{i+1} - x_i}{x_i} \right) \right] = p \quad (1)$$

$$\text{AB-27 için yıllık değişim katsayısı: } \left[1 + \left(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \frac{y_{i+1} - y_i}{y_i} \right) \right] = q \quad (2)$$

(x ve y: Verili yılın değeri; n: Zaman serisinin oluşturulan yıl sayısı)

II. Verinin karşılaştırmaya izin verdiği en son yılda Türkiye'nin aldığı değer: t

Verinin karşılaştırmaya izin verdiği en son yılda AB-27'nin aldığı değer: z

III. Verinin karşılaştırmaya izin verdiği en son yıldaki AB-27/Türkiye oranından hareketle Türkiye'nin bu yılda AB-27'nin aldığı değere yıl bazlı yakınsama süresi: β

$$\beta = \log_p \frac{z}{t} \quad (3)$$

IV. Verinin karşılaştırmaya izin verdiği en son yıldaki AB-27/Türkiye oranından hareketle AB-27 ile Türkiye'nin yıl bazlı yakınsama süresi: σ

$$\sigma = \log_q \frac{z}{t} \quad (4)$$

Aşağıdaki tablo bu önkabullerden hareketle Türkiye ve AB-27'nin birincil Laeken Göstergeleri uyarınca son yıllarda izlediği seyri özetlemekte.⁶

Tablo2 Laeken Göstergelerine göre Türkiye ve AB-27

Birincil Göstergeler	Yıllık Değişim Katsayısı	Yakınsama Süresi ve Tahmini Değerler	2012 Değerleri	Türkiye'den zayıf AB üye sayısı (**)
Gösterge1 Yoksulluk Riski Oranı (2006-2012)	Türkiye: 0,84 AB-27: 1,004 AB-27>Türkiye: Yakınsama	Yakınsama süresi (β): 18,1 yıl 2030 AB-27 değeri: %18,18 Yakınsama süresi (σ): 14,4 yıl	Türkiye: %22,6 AB-27: %17 Fark (*) (%):24,7	1

Balaban U (2014). Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Sosyal İçerme Uygulamaları: 2000'li Yıllara İlişkin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Mülkiye Dergisi*, 38(1), 103-149.

Gösterge2 Gelir Dağılımı (2006-2012)	Türkiye 0,97 AB-27: 1,006 AB-27>Türkiye: Yakınsama	Yakınsama süresi (β): 14,5 yıl 2027 AB-27 değeri: 5,64 Yakınsama süresi (o): 11,9 yıl	Türkiye: 7,9 kat AB-27: 5,1 kat Fark (*) (%):-39,4	Yok
Gösterge4 Görelî Ortanca Düşük Gelir Açığı (2006-2012)	Türkiye 0,981 AB-27: 1,001 AB-27>Türkiye: Yakınsama	Yakınsama süresi (β): 11,6 yıl 2023 AB-27 değeri: 23,74 Yakınsama süresi (o): 10,9 yıl	Türkiye: %29,2 AB-27: %23,4 Fark (*) (%): 19,8	4
Gösterge5 Bölgesel Yakınsama (2004-2012)	Türkiye 0,976 AB-27: 1,008 AB-27>Türkiye: Yakınsama	Yakınsama süresi (β): 3,9 yıl 2016 AB-27 değeri: 13,3 Yakınsama süresi (o): 2,9 yıl	Türkiye: %14,5 AB-27: %13,2 Fark (*) (%):-8,9	1
Gösterge6 Uzun-Erimli İşsizlik Oranı (2004-2012)	Türkiye 0,969 AB-27: 1,025 AB-27>Türkiye: Uzaksama	Türkiye değeri AB-27'den düşük ve aradaki fark açılıyor.	Türkiye: %2,2 AB-27: %4,6 Fark (*) (%):-109	21
Gösterge7 İşsiz Hanelerde Yaşayan Kişiler (2006-2012)	Türkiye 0,982 AB-27: 1,017 AB-27>Türkiye: Yakınsama	Yakınsama süresi (β): 13,9 yıl 2026 AB-27 değeri: 13,7 Yakınsama süresi (o): 7,04 yıl	Türkiye: %13,8 AB-27: %10,8 Fark (*) (%):-21,7	Yok
Gösterge8 Okulu Erken Terk Edenler; Mevcut Durumda Eğitim ya da Öğrenim Görmeyenler (2006-2012)	Türkiye 0,965 AB-27: 0,968 AB-27>Türkiye: Yakınsama	Yakınsama süresi (β): 33,5 yıl 2045 AB-27 değeri: 4,47 Yakınsama süresi (o): 384,1 yıl	Türkiye: %39,6 AB-27: %12,8 Fark (*) (%):-67,6	Yok
Gösterge9 Doğum İtibariyle Beklenen Yaşam Süresi (2002-2012)	Türkiye 1,005 AB-27: 1,003 AB-27<Türkiye: Yakınsama	Yakınsama süresi (β): 14,8 yıl 2027 AB-27 değeri: 84,05 Yakınsama süresi (o): 49,1 yıl	Türkiye: 73,9 yıl AB-27: 79,7 yıl Fark (*) (%):-7,8	3

Gösterge10 Gelir Durumuna Göre Sağlık Durumundan Şahsi Algısına Bağlı Olarak Memnuniyet Düzeyi (2005-2012)	Çok İyi/Çok Memnun Türkiye: 0,9973 AB-27: 1,0198 AB-27>Türkiye: Uzaksama	Türkiye değeri AB-27'den düşük ve aradaki fark açılıyor.	Türkiye: %8,5 AB-27: %20,5 Fark (*) (%):- 141,1	3
	İyi/Memnun Türkiye 1,014 AB-27: 1,009 AB-27<Türkiye Uzaksama	Türkiye değeri AB- 27'den yüksek ve aradaki fark açılıyor.	Türkiye: %61,9 AB-27: %40,2 Fark (*) (%):+35	27
	Makul/Orta Türkiye: 0,9887 AB-27: 0,9856 AB-27<Türkiye: Yakınsama	AB-27'nin seyrine yakınsama, AB-27'nin 2012 değerine uzaksama gerçekleşmekte.	Türkiye: %16,7 AB-27: %25,2 Fark (*) (%):- 50,8	4
	Kötü/Memnun Değil Türkiye: 0,9694 AB-27: 0,9776 AB-27>Türkiye: Uzaksama	Türkiye değeri AB-27'den düşük ve aradaki fark açılıyor.	Türkiye: %11,1 AB-27: %11,1 Fark (*) (%):0%	6
	Çok Kötü/Hiç Memnun Değil Türkiye: 0,9629 AB-27: 0,9914 AB-27>Türkiye: Uzaksama	Türkiye değeri AB-27'den düşük ve aradaki fark açılıyor.	Türkiye: %1,7 AB-27: %3 Fark (*) (%):- 76,4	15
(*) Kıyaslanabilir verinin mevcut olduğu en yakın tarih itibarıyla AB-27 ortalaması ile Türkiye'ye ilişkin değer arasındaki fark: [(Türkiye'ye ilişkin değer) - (AB-27 ortalaması değeri)]/(Türkiye'ye ilişkin değer). (**) Kıyaslanabilir verinin mevcut olduğu en yakın tarih itibarıyla Türkiye'den daha zayıf performans gösteren Birlik Üyesi Ülke sayısı.				

İkincil göstergelere ilişkin değerler ise şu şekildedir:

Tablo3 Laeken Göstergelerine göre Türkiye ve AB-27

İkincil Göstergeler	Yıllık Değişim Katsayısı	Yakınsama Süresi ve Tahmini Değerler	2012 Değerleri	Türkiye'den zayıf AB Üye sayısı (**)
Gösterge11 Düşük Gelir Eşiği Etrafındaki Dağılım (%40) (2006-2012)	Türkiye 0,968 AB-27: 1,0006 AB-27>Türkiye: Yakınsama	Yakınsama süresi (β): 16 yıl 2028 AB-27 değeri: %6,91 Yakınsama süresi (α): 15,6 yıl	Türkiye: %9,9 AB-27: %5,8 Fark (*) (%):41,4	4
Gösterge11 Düşük Gelir Eşiği Etrafındaki Dağılım (%50) (2006-2012)	Türkiye 0,981 AB-27: 1,001 AB-27>Türkiye: Yakınsama	Yakınsama süresi (β): 24,6 yıl 2037 AB-27 değeri: %10,78 Yakınsama süresi (α): 22,4 yıl	Türkiye: %16,2 AB-27: %10,3 Fark (*) (%):36,4	1
Gösterge11 Düşük Gelir Eşiği Etrafındaki Dağılım (%70) (2006-2012)	Türkiye: 0,991 AB-27: 1,0007 AB-27>Türkiye: Yakınsama	Yakınsama süresi (β): 23,6 yıl 2036 AB-27 değeri: %24,9 Yakınsama süresi (α): 21,9 yıl	Türkiye: %30,3 AB-27: %24,5 Fark (*) (%):19,1	1
Gösterge13 Sosyal Transferler Öncesi Yoksulluk Oranı (2006-2012)	Türkiye: 0,988 AB-27: 0,998 AB-27>Türkiye: Uzaksama	Türkiye değeri AB-27'den düşük ve aradaki fark açılıyor.	Türkiye: %24,2 AB-27: %25,9 Fark (*) (%):-7	19
Gösterge14 Gini Katsayısı (2006-2012)	Türkiye: 0,989 AB-27: 1,001 AB-27>Türkiye: Yakınsama	Yakınsama süresi (β): 26,9 yıl 2028 AB-27 değeri: 0,312 Yakınsama süresi (α): 23 yıl	Türkiye: 0,402 AB-27: 0,306 Fark (*) (%):23,8	Yok
Gösterge16 Uzun-Erimli İşsizliğin Toplam İşsizlikteki Payı (2004-2012)	Türkiye: 0,9475 AB-27: 1,0001 AB-27>Türkiye: Uzaksama	Türkiye değeri AB-27'den düşük ve aradaki fark açılıyor.	Türkiye: %24 AB-27: %44,4 Fark (*) (%):-85	24
Gösterge17 Çok Uzun-Erimli İşsizlik Oranı (2004-2012)	Türkiye: 0,8969 AB-27: 1,0108 AB-27>Türkiye: Uzaksama	Türkiye değeri AB-27'den düşük ve aradaki fark açılıyor.	Türkiye: %0,8 AB-27: %2,5 Fark (*) (%):-212,5	25

Gösterge18 Düşük seviyede öğrenim görmüş kişiler (25-64 yaş aralığı) (2006-2012)	Türkiye: 0,988 AB-27: 0,974 AB-27<Türkiye: Uzaksama	Yakınsama süresi (β): 88,1 yıl 2100 AB-27 değeri: %2,69 Yakınsama süresi (σ): Uzaksama	Türkiye: %69,1 AB-27: %25,8 Fark (*) (%):62,6	Yok
(*) Kıyaslanabilir verinin mevcut olduğu en yakın tarih itibarıyla AB-27 ortalaması ile Türkiye'ye ilişkin değer arasındaki fark: [(Türkiye'ye ilişkin değer) - (AB-27 ortalaması değeri)]/(Türkiye'ye ilişkin değer). (**)Kıyaslanabilir verinin mevcut olduğu en yakın tarih itibarıyla Türkiye'den daha zayıf performans gösteren Birlik üyesi ülke sayısı.				

2000'li yıllarda sosyal politika uygulamalarının sonuçlarının tematik değerlendirmesi

Her ne kadar sosyal içermeye dönük son yıllardaki uygulamaların normatif değerlendirmesi bu yazının kapsamı dışında kalsa da yazıda sunulan veri, giriş bölümünde paylaşılan saptamaların nesnel geçerliliğine ilişkin bir fikir sunmakta. Buna göre yukarıdaki tabloda ilk göze çarpan konu Türkiye'de sosyal içirme kavramından hareketle tanımlanan alanlarda gözlemlenen değişimlerin birbirleriyle örtüşmediği. Diğer bir deyişle, nispeten tatmin edici sonuçlar elde edilen alanlar olduğu gibi başarısızlıkların yaşandığı alanlar da söz konusu. Sunulan verinin bu kısmen çelişik sonuçlara ilişkin bir değerlendirmede kullanılabilmesi için, göstergelerin denk düştüğü sosyal politika alanlarına ilişkin bir tasnif yapmak uygun düşer. Bu temalar sırasıyla kamu sağlığı, istihdam, yoksulluk, gelir dağılımı ve eğitim olarak ele alınabilir. Her tema başlığı altında bir önceki iki tabloda sunulan veriden faydalanılacak.

Kamu sağlığı

Tablo4 Kamu sağlığı göstergelerinde Türkiye'nin AB-27'ye yakınsama süresi (Yıl)	β	σ
Gösterge9 Doğum İtibarıyla Beklenen Yaşam Süresi	14,9	49,2
Gösterge10 Gelir Durumuna Göre Sağlık Durumundan Şahsi Algısına Bağlı Olarak Memnuniyet Düzeyi	NA	NA

Kamu sağlığına ilişkin birinci gösterge doğum itibarıyla beklenen yaşam süresi. Ele alınan referans dönemindeki seyir devam ederse yakınsama 49 yıl sürecektir. TÜİK'in *İstatistiklerle Yaşlılar 2012* başlıklı çalışması ise 2050'de farklı ülkelerin doğum itibarıyla beklenen yaşam sürelerine ilişkin şu projeksiyonu sunmakta: Türkiye 78,5; Fransa 85,8; Almanya 84,9; Japonya 87,4; İsviçre 86,4.⁷ Dolayısıyla, AB-27 ile yakınsama yarım asır ya da daha uzun bir sürede gerçekleşebilir. Bu bağlamda, gerçekçi öngörülerden hareketle bir strateji belirlemek güçleşmekte.

Bu değerlendirmeden hareketle koşullar ve uygulamalar sabit kalırsa Türkiye AB-27'nin 2011 değerine 15 yıllık bir süre zarfında ulaşabilir. Bu nedenle mevcut sağlık politikalarının beklenen yaşam süresi bağlamında düşük bir yakınsama ivmesi sağladığı iddia edilebilir. Ortalama yaş, Birlik'te daha yüksek olmasına rağmen beklenen yaşam süresi Türkiye ile başat bir hızda uzamakta.

Kamuya açık TÜİK verisi kişilerin sağlık durumundan şahsi algısına bağlı olarak memnuniyet düzeyinin gelir seviyesine göre bölümlendirilmesine izin vermemekte. Dolayısıyla, mevcut veri bu göstergenin ölçmeye çalıştığı farklı toplumsal sınıfların sağlık algısına ilişkin net bir fikir sunmamakta. Ayrıca EuroStat'ın ve TÜİK'in memnuniyet seviyesi için kullandığı kavramlar da farklılık göstermekte. Şu kavram çiftlerinin ilki EuroStat'ın ve ikincisi de TÜİK'in soru formunda kullanılmakta: çok iyi-çok memnun, iyi-memnun, makul-orta, kötü-memnun değil ve çok kötü-hiç memnun değil. Cevaplara ilişkin bu farklılık sonuçları etkilemiş olabilir çünkü beklentilere ilişkin ülkelerarası hâlihazırdaki farkların tespiti bu durumda daha güç hale gelmekte.

Yine de gelir durumu parametresini ihmal ederek göstergenin karşılaştırmalı seyrini ele aldığımızda 'çok iyi/çok memnun' kategorisinde Türkiye'ye ilişkin değer AB-27'den düşük olduğunu ve aradaki farkın açıldığını görmekteyiz. 'İyi/memnun' kategorisinde, Türkiye'ye ilişkin değer hem AB-27'den daha yüksek hem de Türkiye aradaki farkı açmakta. 'Makul/orta' kategorisinde ise Türkiye'ye ilişkin değer AB-27'ye yakınsadığını öte yandan bu kategorinin aldığı değer küçülmesi nedeniyle AB-27'nin 2012 değerine uzaksama gerçekleştiğini görüyoruz. 'Kötü/memnun değil' ve 'çok kötü/hiç memnun değil' kategorilerinde ise hem AB-27 ortalamasından daha iyi değerler elde edildiğini hem de Türkiye'nin aradaki farkı açtığını görüyoruz.

Bu bulgulardan hareketle üç sonuç çıkarabiliriz. Birincisi, Türkiye'deki uygulamalar kamu sağlığı politikalarından 'çok iyi/çok memnun' olanların oranını arttırmakta AB-27'ye kıyasla başarısız olmakta. Mevcut fark büyümeye devam etmekte. İkincisi, sağlık durumunu 'makul/orta' olarak değerlendirenlerin oranında bir küçülme görülürken diğer üç kategoride ('iyi/memnun', 'kötü/memnun değil' ve 'çok kötü/hiç memnun değil') AB-27'ye kıyasla başarılı bir seyir izlenmekte. Üçüncüsü, eğer beklenen yaşam süresi kamu sağlığı politikalarının performansının değerlendirme ölçütlerinden biri olarak ele alınırsa sağlık durumuna ilişkin kişisel algının seyri ve beklenen yaşam süresindeki değişim arasındaki ilişki bağlamında Türkiye ve AB-27 arasında niteliksel bir fark gözlemlenmekte. Diğer bir deyişle, AB-27 ile Türkiye arasında beklenen yaşam süresi bağlamında ihmal edilebilir bir yakınsama gerçekleşmesine rağmen Türkiye'de 'çok iyi/çok memnun' ve 'makul/orta'

kategorisi dışında kişisel sağlık algısına ilişkin AB-27'ye göre hızlı bir düzelme gerçekleşmekte. Bu veri Türkiye'deki sağlık algısına ilişkin değişim ile kamu sağlığı politikalarının somut sonuçları arasındaki ilişkiyi irdelenmesi gereken bir konu olarak önümüze koymakta.

İstihdam

Tablo5 İstihdam göstergelerinde Türkiye'nin AB-27'ye yakınsama süresi (Yıl)	β	σ
Gösterge5 Bölgesel Yakınsama	3,9	2,9
Gösterge5 Bölgesel Yakınsama (AB-20)	36	32,8
Gösterge6 Uzun-Erimli İşsizlik Oranı	NA	NA
Gösterge7 İşsiz Hanelerde Yaşayan Kişiler	13,9	7,0
Gösterge16 Uzun-Erimli İşsizliğin Toplam İşsizlikteki Payı	NA	NA
Gösterge17 Çok Uzun-Erimli İşsizlik Oranı	NA	NA

İstihdama ilişkin göstergelerin tümünde Türkiye ya AB-27'ye yakınsamakta ya da AB-27'den daha yüksek değerler almakta ve daha yüksek bir performans göstermekte. Birinci durum, Gösterge5 ve 7 için ikinci durum ise Gösterge6, 16 ve 17 için geçerlidir. Dolayısıyla, bu üç gösterge bağlamında yakınsamaya ilişkin bir değerlendirme anlamlı değil. Bu bağlamda olumlu gözükten seyre ilişkin şu saptamaları vurgulamak uygun düşer. Gösterge5'e yani bölgesel yakınsamaya ilişkin mevcut seyir devam ederse önümüzdeki 10 yıl içinde aradaki fark kapanabilir. Öte yandan bu olumlu tablonun bir ulus-devlet ile birçok ülkeden müteşekkil Birlik'in İBBS2'lerindeki istihdam oranları arasındaki kıyas neticesinde ortaya çıktığı hatırlanmalı.

Tablo6 İBBS2 seviyesinde istihdam oranlarının varyasyon katsayısı

	Bölgesel Yakınsama				İstihdam Oranı (%)			
	Türkiye (*)	AB-27	AB-20 (**)	İtalya (***)	Türkiye	AB-27	AB-20 (**)	İtalya (***)
2004	18,2	12,4	6	17,1	41,3	67,4	64,1	57,6
2005	17,5	12,2	5,9	18	41,5	68	64,5	57,6
2006	17,7	11,7	5,7	18	41,5	69	65,5	58,4
2007	17,1	11,4	5,6	18,4	41,5	69,9	66,5	58,7

2008	18,2	11,6	5,7	19,3	41,7	70,3	67,1	58,7
2009	17	11,6	5,9	17,4	41,2	69	65,9	57,5
2010	13,2	11,9	5,9	17,8	43,0	68,5	65,2	56,9
2011	13,8	12,5	5,9	17,9	45,0	68,6	65,2	56,9
2012	14,5	13,2	6,1	18	45,4	68,5	65,1	56,8

(*) EuroStat ve TÜİK verileri örtüşmemektedir. TÜİK verisi Türkiye ve AB-27 arasında daha büyük bir farklılık göstermektedir. Daha uzun bir zaman diliminde karşılaştırmaya izin verdiği için bu sütunda TÜİK verisi kullanılmıştır.

(**) 2004-2012 döneminde verisi mevcut olan şu AB üyelerinin ülke değerlerinin ortalamasını gösterir: Belçika, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Yunanistan, İspanya, Fransa, İtalya, Macaristan, Hollanda, Avusturya, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Finlandiya, İsveç, Birleşik Krallık, Norveç, İsviçre.

(***)2012 itibarıyla Gösterge5 bağlamında en zayıf performans gösteren AB üyesi ülke. Diğer hiçbir AB üyesi ülke Türkiye'den zayıf performans sergilememiştir.

Kaynak: TÜİK; EuroStat;

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/download.do?sessionId=9ea7d07d30e78b2ace06c3274628bafc9f0c9eb3c845.e340a8PchaTby0Lc3aNchuMc3yMe0?tab=table&plugin=0&language=en&pcode=tsdec440>;

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/dataset?p_product_code=TSDEC440; 9/1/2014'te erişildi.⁹

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere EuroStat'ın 2012 için verisini yayımladığı 20 AB üyesi ülkenin bölgesel istihdam varyasyon katsayısının ortalaması 6,1'dir.⁹ Aynı yıl Türkiye için ilgili değer 14,5 idi. Eğer bu çalışmadaki egzersiz bu gösterge için gevşetilir ve karşılaştırmalı verinin mevcut olduğu bu 20 üyenin aldığı değerlerin ortalaması ile Türkiye'nin aldığı değerler arasındaki yakınsama süresine bakılırsa, Türkiye'nin bu ülkelerin 2012 ortalama değerine yakınsamasının 36 yıl (Değişken β), mevcut seyrin devamı halindeki yakınsamanın ise yaklaşık 33 yıl süreceği görülebilir (Değişken σ). Dolayısıyla, 2000'lerdeki bölgesel istihdam oranlarında türdeşleşme sağlamaya dönük sosyal politika uygulamalarının devam ettirilmesi halinde Türkiye'nin Birlik üyesi ülkelerin ortalamasını koşulların öngörülebileceği bir zaman diliminde yakalayamayacağı iddia edilebilir.

İstihdamla bağlantılı diğer göstergelere ilişkin Tablo7, Türkiye'deki işsizlik oranının AB-27'den daha düşük olduğunu ve AB-27'de artan işsizliğe nazaran Türkiye'de işsizliğin azaldığını göstermekte. Bu nedenle ilgili Laeken Göstergeleri bağlamında Türkiye AB-27'den daha güçlü bir performans ortaya koymakta. Öte yandan istihdama ilişkin bu göstergelerdeki değişimin istihdam ve işgücünün seyrinden hareketle ele alınması değerlendirmeye daha kapsamlı bir çerçeve çizebilir.

Tablo7 İstihdam, işgücüne katılım ve işsizlik oranlarının AB-27 (15-64 yaş) ve Türkiye'deki (15 + yaş) seyri, 2003-2012

	β (yılı)	α (yılı)	Yıllık Değişim Katsayısı	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
İşgücüne katılım oranı %	90,03	Uzaksama	1,0045	68,9	69,3	69,7	70,2	70,4	70,8	70,9	71,0	71,2	71,8
			1,00402	48,3	46,3	46,4	46,3	46,2	46,9	47,9	48,8	49,9	50
İstihdam oranı %	70,34	123,2	1,002	67	67,4	68	69	69,9	70,3	69	68,5	68,6	68,5
			1,005	43,2	41,3	41,5	41,5	41,5	41,7	41,2	43	45	45,4
İşsizlik oranı %	NA	NA	1,02	9,1	9,3	9	8,3	7,2	7,1	9	9,7	9,7	10,5
			0,99	10,5	10,8	10,6	10,2	10,3	11	14	11,9	9,8	9,2

Kaynak: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupDownload.do>; <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>; http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_ifs/data/database#; http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_ifs/data/main_tables; <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/download.do;jsessionid=9ea7d07e30e680cdf93f7f6e4cce9330b3375fbfc741.e340a88pc3mMc40Lc3aMaNyTb3Ife0?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tsdec420>; <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdec420&plugin=1>; <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdec420&plugin=1>; <http://tuikapp.tuik.gov.tr/sgucuapp/sgucu.zul>; 12/1/2014'te erişildi.

Yukarıda sunulan egzersiz işgücüne katılım ve istihdam oranları için tekrarlanırsa sadece işsizlik oranlarına yoğunlaşan bir değerlendirmenin genel portreyi yansıtmayacağı görülebilir. Buna göre, mevcut koşul ve uygulamaların sabit kaldığı varsayımından hareketle Türkiye'deki istihdam oranlarının AB-27 ortalamasının 2012'de aldığı değeri yakalayabilmesi için 70 yıl gerekmede. Yakınsama ise 123 yılda gerçekleşebilir.

İşgücüne katılım oranlarının seyri ise daha ciddi bir sıkıntıya işaret etmekte. Mevcut koşul ve uygulamaların sabit kalması halinde Türkiye'nin 2012 AB-27 değerine ulaşabilmesi 90 yıl alacaktır. Öte yandan Türkiye'nin bu gösterge minvalinde yıllık değişim katsayısı AB-27'den düşüktür. Dolayısıyla, koşullar ya da uygulamalarda bir değişiklik gerçekleşmezse mevcut durum yakınsamadan ziyade uzaksamaya işaret etmekte. Uzun- ve çok uzun-erimli işsizlik oranlarındaki zâhiri başarı Türkiye'de yedek işgücü ordusunun yüksek hacmiyle ilişkilendirilebilir. Bu 'avantaja' rağmen işsiz hanehalkı oranının AB-27'den yüksek oluşu Türkiye'de işsizliğin dinamik bir süreç olarak deneyimlenmediğini ve bir 'tercih' olmadığını ortaya koymakta. Diğer bir deyişle, Türkiye'de istihdam ve işgücünün hacmine dönük 2000'lerde uygulanan politikalar bu iki parametre bağlamında hâlihazırda Türkiye'den çok daha yüksek değerlere sahip olan AB-27'deki mevcut seyrin bile yakalanabilmesini sağlayamamış.

Her ne kadar kıyasa izin veren veri 2001 yılına kadar geri götürülebiliyorsa da yukarıdaki tablodaki değerler 2003-2012 yıllarını kapsamakta. Bu tercihin iki nedeni var. Birincisi, 2001'de Türkiye'de yaşanan mali krizin etkilerinin ihmal edildiği bir durumda bile yakınsama süreçlerindeki sorunların gözardı edilemez boyutta olduğu saptaması vurgulanmak istendi. İkincisi, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) iktidarda olduğu dönemde istihdam alanında atılan adımların hakkaniyetli şekilde değerlendirilmesi için 2003 öncesi yılların ihmal edilmesi elzemdi. Bu bağlamda, AKP iktidarı boyunca istihdama ilişkin sosyal politika uygulamalarının etkin olduğunu iddia etmek güç.

Yoksulluk

Tablo8 Yoksulluk göstergelerinde Türkiye'nin AB-27'ye yakınsama süresi (Yıl)	β	σ
Gösterge1 Yoksulluk Riski Oranı (%60)	18,1	14,5
Gösterge4 Görelî Ortanca Düşük Gelir Açığı	11,7	11,0
Gösterge11 Düşük Gelir Eşiği Etrafındaki Dağılım (%40)	16,0	15,7
Gösterge11 Düşük Gelir Eşiği Etrafındaki Dağılım (%50)	24,6	22,5
Gösterge11 Düşük Gelir Eşiği Etrafındaki Dağılım (%70)	23,6	21,9
Gösterge13 Sosyal Transferler Öncesi Yoksulluk Riski Oranı	NA	NA

Türkiye’de sosyal politika uygulamalarında gittikçe daha merkezi bir rol üstlenen ASPB 2000’li yıllardaki faaliyet performansını mutlak yoksulluğa ilişkin ulaşıldığı iddia edilen sonuçlara atıfla meşrulaştırmaya çalışmakta. Yoksulluğa ilişkin bazı Laeken Göstergeleri bağlamında Türkiye’nin 2000’lerden bugüne izlediği seyir ise AB-27 ile yakınsama gerçekleştiği izlenimini doğurmaktadır.

2000’lerde yoksulluğa ilişkin sosyal politikaların etkinliğine dair bu sorunlu iddia ve izlenimleri bu çalışmada sunulan değerlendirmeye ilişkilendirebilmek için konuyu öncelikle mutlak yoksulluk bağlamında ele almak gerekiyor. Giriş bölümünde vurgulandığı üzere, mutlak yoksulluğa ilişkin ASPB’nin son yıllardaki sosyal politika uygulamalarını bir başarı öyküsü olarak sunma gayretiyle sıklıkla kullandığı TÜİK verisi Dünya Bankası verisiyle uyuşmamakta. Satın alma paritesi üzerinden hesaplanan Dünya Bankası verisi günlük \$4 eşliğinin altında geliri olanların Türkiye’deki nüfusa oranını 2002 yılı için yüzde 37,7 ve 2010 için yüzde 21,5 olarak vermekte. Günlük \$1,25 eşliği söz konusu olduğunda oranlar 2002 yılı için yüzde 2 ve 2010 için yüzde 1,34. Günlük \$2 eşliği için ise değerler 2002 yılı için yüzde 2,3 ve 2010 yılı için yüzde 1,36.¹⁰

Öte yandan, 2011 yılı itibariyle kişi başı GSYH ortalaması \$6.329 olan ülkelerden oluşan ve Dünya Bankası’nın *Avrupa ve Orta Asya* olarak adlandırdığı bölgede günlük \$4 eşliğine ilişkin rakamlar 2002 yılı için yüzde 31,6, 2010 yılı için yüzde 12’dir. Aynı bölgede günlük \$2 eşliğine dair oranlar 2002 için yüzde 7,9 ve 2010 için yüzde 2,4’dür. Günlük \$1,25 eşliği bağlamında ise oranlar ise 2002 yılı için yüzde 3,8 ve 2010 için yüzde 0,7’dir.¹¹

Tablo9 TÜİK ve Dünya Bankası verilerine göre mutlak yoksulluk oranları, 2002 ve 2010

		Yoksulluk Eşiği/Yıl	\$1,25	\$2,15	\$4,3
Türkiye (TÜİK)	2002 (%)		0,2	3,04	30,3
	2010 (%)		NA	0,21	3,66
	2010 Değeri/2002 Değeri		NA	0,07	0,12
			\$1,25	\$2	\$4
Türkiye (Dünya Bankası)	2002 (%)		2	2,3	37,7
	2010 (%)		1,34	1,36	21,5
	2010 Değeri/2002 Değeri		0,67	0,59	0,57

Avrupa ve Orta Asya (Dünya Bankası)	2002 (%)	3,8	7,9	31,6
	2010 (%)	0,7	2,4	12
	2010 Değeri/2002 Değeri	0,18	0,30	0,38

Avrupa ve Orta Asya grubu içindeki ülkeler: Arnavutluk, Azerbaycan, Bosna Hersek, Bulgaristan, Ermenistan, Hırvatistan, Gürcistan, Macaristan, Kazakistan, Kırgızistan, Letonya, Makedonya, Moldova, Karadağ, Polonya, Rusya, Sırbistan, Tacikistan, Türkiye, Ukrayna.

Kaynak: Dünya Bankası; TÜİK; <http://databank.worldbank.org/data/views/variableselection/selectvariables.aspx?source=poverty-and-inequality-database#>; <http://povertydata.worldbank.org/poverty/region/ECA>; http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1605; 21/1/2014'te erişildi.

İki kurumun sağladığı veri arasındaki uçurum, kısmen Dünya Bankası verisinin kur oynamalarından arındırılmış olmasından kaynaklanmakta. Bu bağlamda, her iki ölçüm biçimini kıyaslanabilir kılma adına iki kurumun sağladığı veriden hareketle 2002 ile 2010 yıllarındaki değerler arasındaki orana bakılabilir. ASPB'nin kullandığı veriye göre \$1,25'lik günlük gelir eşiğinin altında kalan kesim 2010 yılında istatistiksel olarak anlamlı büyüklükteki bir kesime denk gelmemekte. \$2,15 eşiği için 2010 yılı değeri 2002 yılı değerinin sadece yüzde 7'si ve \$4,3 eşiği için aynı yıl değeri de 2002 yılı değerinin yüzde 12'sine tekabül etmekte. Bu oranlara bakıldığında Türkiye'de mutlak yoksulluğun artık ihmal edilebilir seviyelere indiği izlenimi güçlenmekte. Dünya Bankası verisi ise daha mütevazı bir küçülme gerçekleştiğini ortaya koyuyor: \$1,25 eşiği için 2010 yılı değeri 2002 yılı değerinin yüzde 67'si, \$2 eşiği için yüzde 59'u ve \$4 eşiği için yüzde 57'sine denk gelmekte.

Ekseriyetle Türkiye'den çok daha düşük kişi başı GSYH'lere sahip ülkelerden oluşan ve Dünya Bankası'nın *Avrupa ve Orta Asya* olarak adlandırdığı bölgede ise aynı iki yıl için bu oranlar 1,25 eşiği için yüzde 18, \$2 eşiği için yüzde 30 ve \$4 eşiği için yüzde 38. Ötesi, \$2 eşiği haricinde bu bölgede 2010 mutlak yoksulluk değerleri Türkiye'den daha düşük. Kısacası, Dünya Bankası verisi dikkate alınır ve karşılaştırmalı bir çerçevede değerlendirilirse 2000'li yıllarda Türkiye'de mutlak yoksulluğa ilişkin uygulamaların sonuçlarına ilişkin ASPB'nin iddialarıyla çelişen bir tabloyla karşılaşılıyor: Türkiye'de 2000'li yıllarda uygulanan politikalar yoksulluğun bu tanımından hareketle hem mutlak hem de nispi olarak daha düşük gelirli ülkelerde elde edilenlerden bile daha başarısız sonuçlara yol açmış.

Görelî yoksulluk tanımından hareket eden Laeken Göstergelerinin 2000'ler için çizdiği portreye geri dönersek ele alınan dönemdeki seyrin devam edeceği

varsayımından hareket edildiğinde eşdeğer hanehalkı gelirin yüzde 60'ının eşik değer olarak alındığı yoksulluk riski göstergesi bağlamında Türkiye'ye ilişkin değerlerin 2012'deki AB-ortalamasına yakınsama süresi 18 yıl. AB-27'nin 2012 yılı değerlerine yakınsama süresi, yüzde 40 eşik değer için yaklaşık 16 yıl iken ilgili süreler yüzde 50 ve yüzde 70 eşik değerleri için ise 20 yılın üstüne çıkmakta. Dolayısıyla, farklı gelir seviyeleri için farklı yakınsama sürelerinden bahsedilebilir. Öte yandan, AB-27'nin bu göstergelere ilişkin son yıllardaki zayıf performansı yakınsama sürelerini bir miktar kısaltmakta.

2006'da yoksulluk ve gelir dağılımına ilişkin hemen tüm göstergelerdeki dramatik düzelme ihmal edilerek Gösterge1 ve 11'in 2007-2012 dönemi için aldığı değerlere baktığımızda ise yüzde 60'lık eşik hariç diğer eşiklerdeki oranların pozitif bir yıllık değişim katsayısı aldığını, yani bu oranların büyüme eğilimi gösterdiğini görüyoruz. Ayrıca en yüksek büyüme eğilimi en yoksul kesimi kapsayan yüzde 40 eşiği altında kalanlar için gerçekleşmekte.

Bu eşik değerlere özgü farklılaşan eğilimleri ortak bir bağlama oturtan gösterge, gelir dağılımına ilişkin tartışmada daha detaylı ele alınacak olan Gösterge4, yani görece ortanca düşük gelir açığı. Projeksiyon görece ortanca düşük gelir açığının 11 yılda AB-27 değerine yakınsama ihtimalini ortaya koymakta fakat bu göstergeye ilişkin 2006'daki istisnai değişim ihmal edildiğinde yakınsama eğiliminin ortadan kalktığı ve son yıllarda yoksulluk açığının büyüdüğü de vurgulanmalı. 2007-2012 döneminde bu gösterge bağlamında Türkiye'de ortanca düşük gelir açığı AB-27'den daha hızlı büyüdü. Yani 2006 yılındaki düşme ihmal edilirse bu gösterge bağlamında uzaksama gerçekleşti. Bu durumda 2007-2012 döneminde genel olarak yoksullar içinde en yoksul olanların oranının son yıllarda büyüdüğü görülmekte. Bu yönüyle bakıldığında sosyal içerme politikalarının en muhtaç durumda olanlara ulaşamadığı ve en muhtaç durumda olanların yaşam koşullarının değişiminde (2005'deki yüzde 10'a yaklaşan istisnai büyüme oranı gibi) sosyal politikaya dışsal etmenlerin önemli bir rol oynadığı iddia edilebilir.

Öte taraftan, bu üç göstergeye ilişkin bahsedilen nüansları içeren (ve önümüzdeki yıllarda elde edilecek verinin de egzersize dahil edilmesiyle mevcudiyetinin tekrar sınanması gereken) yakınsama eğilimi Gösterge3 ve Gösterge12 bağlamında sorgulanır hale gelirken Gösterge13 bağlamında anlamını büyük oranda yitirmekte. AB-27 ve Türkiye'ye ilişkin sabit yıl bazlı yoksulluk oranlarını gösteren Gösterge12'ye dair kamuya açık kaynaklarda veri mevcut olmadığı için bu göstergeye ilişkin yakınsama eğilimi ölçülemedi. Bu açığı kısmen kapatmak için TÜİK'ten talep edilen 2008 bazlı veri ve EuroStat'ın tekil üye ülkelere ilişkin 2005 bazlı verileri aşağıdaki tabloya yansıtıldı. Karşılaştırma için, verinin kamuya açık kaynaklarda mevcut olduğu 24 üye ülkeye ilişkin değerlerin ortalaması alındı.

Tablo10 Sabit yıl bazlı yoksulluk oranları	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Veri Bulunan 24 AB Üyesi (Temel yıl 2005 bazlı yoksulluk oranları) (*)	14,05	12,04	11,07	9,97	10,91	11,88	-
Türkiye (Temel yıl 2008 bazlı yoksulluk oranları) ¹²	-	-	24,1	24,0	23,8	22,4	20,7

(*) Avusturya, Belçika, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Hollanda, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç, Birleşik Krallık.

Kaynak: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tessi220>; TÜİK; 12/9/2013'te erişildi.

Bu hali ile mevcut veri göstergeye ilişkin zamansal seyri değerlendirmeye izin vermese de ortalama değeri sunulan AB üyesi ülkeler ile Türkiye arasında Gösterge1'in tanımladığı yoksulluk oranlarına kıyasla daha büyük bir fark olduğunu ortaya koymakta. Enflasyonun etkisinden arındırılmış veri, bir yönüyle mutlak ve göreceli yoksulluk hesaplarının bir sentezi olarak değerlendirilebilir çünkü bu gösterge uyarınca baz yıl itibarıyla hesaplanan göreceli yoksulluk eşiği sonraki yıllarda sabit tutulduğu için mutlak yoksulluğa ilişkin sabit bir ölçü işlevi görür. Veri bu yönüyle ele alındığında yukarıdaki tablo, Gösterge1'in aksine, ortalama değeri sunulan 24 AB üyesi ülkeye ilişkin değerlerin Türkiye'ye dair değerler gibi düşme eğilimi barındırdığını göstermekte. 2011 yılı itibarıyla AB-24 ortalama değeri ise Türkiye değerinin yaklaşık yarısı.

Tablo11 Sürekli yoksulluk oranları; Ortanca gelir (%60)	2008	2009	2010	2011	2012	Gösterge3/Gösterge1 (2011)
Türkiye	-	17,3	18,5	16	16	0,71
AB-27	8,7	8,8	9,6	10	-	0,59

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13594> ; <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10902> ; <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tessi020>; 9/1/2014'te erişildi.

Konu, yoksulluğun sürekliliği minvalinde ele alındığında ise Türkiye'deki kronik yoksulluğa ilişkin somut bir fikir edinebiliyoruz. Gösterge12'de olduğu gibi, mevcut veri Gösterge3'e ilişkin bir zaman serisi oluşturmaya izin vermemekte. Yine de 2011 yılı rakamları ele alındığında sürekli yoksulluk oranlarında AB-27 ve Türkiye arasındaki farkın yoksulluğa ilişkin diğer tüm göstergelerdeki farktan daha büyük olduğu anlaşılmakta. Bu göstergenin Gösterge1'e (yani genel yoksulluk riskine) oranına bakıldığında ise 2011 yılı itibariyle Türkiye'deki yoksulların yaklaşık yüzde 71'inin önceki üç yılın ikisinde yoksulluk eşliğinin altında gelir ettiği görülüyor. Dolayısıyla, son yıllardaki sosyal transfer uygulamaları yoksulluk riski altındaki nüfusun önemli bir kısmının yardımlara bağımlılığını azaltmayı başaramamış ve sürekli olarak yoksulluktan mustarip kesimin genel yoksul kesim içindeki payını AB-27 seviyesine düşürememiş.

Gösterge13'e ilişkin yapılan karşılaştırma ise Türkiye'de yoksullukla mücadeleye dönük uygulamaların başarısızlığını çarpıcı biçimde ortaya koymakta. Öncelikle, sosyal transferler öncesinde Türkiye'nin hem AB-27 ortalamasından hem de 19 üye ülkeden daha düşük bir (görelî) yoksulluk oranına sahip olduğu hatırlatılmalı. Dolayısıyla, sosyal politika uygulamaları için 'başlangıç noktası' olarak ele alınabilecek bu gösterge bağlamında Türkiye'nin Birlik'ten daha geride olduğunu iddia etmek güç. Diğer bir deyişle nihai (görelî) yoksulluk oranları (yani Gösterge1) açısından AB-27 ile Türkiye arasındaki mevcut fark sosyal içermeye dönük uygulamaların etkinlik seviyesinin doğrudan bir sonucu.

Tablo12 Sosyal transferler öncesi yoksulluk oranı (2006-2012; %)		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2006-2012 Ortalaması
Türkiye**	Gösterge13 Sosyal Transferler Öncesi Yoksulluk Riski Oranı* (%60) ³³	26,1	24,2	25,1	25,4	25,4	24,3	24,2	25,0
	Gösterge1 Yoksulluk Riski Oranı (%)	25,0	22,8	23,7	23,8	23,5	22,6	22,6	23,4
	Gösterge1 Değeri/Gösterge13 Değeri	0,958	0,944	0,943	0,936	0,923	0,931	0,932	0,938
AB-27	Gösterge13 Sosyal Transferler Öncesi Yoksulluk Riski Oranı* (%60)	26,2	25,8	25,3	25,2	25,9	26,3	25,9	25,8
	Gösterge1 Yoksulluk Riski Oranı (%)	16,5	16,5	16,5	16,4	16,4	16,9	16,9	16,6
	Gösterge1 Değeri/Gösterge13 Değeri	0,630	0,640	0,652	0,651	0,633	0,643	0,653	0,643
Birleşik Krallık***	Gösterge13 Sosyal Transferler Öncesi Yoksulluk Riski Oranı* (%60)	30,1	29,7	28,9	30,4	31,0	30,5	31,9	30,4
	Gösterge1 Yoksulluk Riski Oranı (%)	19,0	18,6	18,7	17,3	17,1	16,2	16,2	17,6
	Gösterge1 Değeri/Gösterge13 Değeri	0,631	0,626	0,647	0,569	0,552	0,531	0,508	0,581

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması,2012; http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_l10&lang=en; http://www.tuik.gov.tr/HbGetir.do?id=13594&tb_id=5; www.tuik.gov.tr/HbGetir.do?id=13594&tb_id=5; 9/1/2014'te erişildi.

(*) Emekli ve dul-yetim aylıkları dışındaki sosyal transferler.

(**) Türkiye için gelir referans dönemi bir önceki takvim yılıdır.

(***) 2012 itibarıyla en zayıf performans gösteren AB üyesi ülke. 2012 itibarıyla Türkiye'den daha zayıf performans gösteren diğer AB üyesi ülkeler: İspanya, Lüksemburg, Litvanya, Danimarka, Romanya, Belçika, İsveç, Macaristan, Finlandiya, Yunanistan, Letonya, Bulgaristan, Avusturya, Portekiz, Slovenya, Estonya, İtalya, Almanya.

Bu, sosyal içerme uygulamalarının yoksulluk oranı üzerindeki etkisi hakkında en somut veriyi sunan Laeken Göstergesi olarak ele alınabilir. Tekrarlamak gerekirse verinin ortaya koyduğu ilk sonuç Türkiye’de sosyal transferler öncesi yoksulluk oranlarının 2006-2012 döneminde AB-27 ortalamasından daha düşük olduğu. Diğer bir deyişle eğer AB-27 ve Türkiye’de sosyal transferlerin tümü devre dışı bırakılsa idi Türkiye’deki (görelî) yoksulluk oranı AB-27 ortalamasından daha düşük olurdu. Öte yandan aynı gösterge sosyal transferler sonrası yoksulluk oranlarının verisini sunan Gösterge1 bağlamında ele alındığında AB-27 üyesi ülkelerde uygulanan ilgili sosyal politikanın Türkiye’den daha etkin sonuçlar verdiği görülebilir. 2006-2012 döneminin değerlerinin ortalaması alındığında, sosyal transferler sonrası yoksulluk oranının transferler öncesi orana oranı Türkiye için yüzde 93,8 iken AB-27 için ise yüzde 64,3’tür.

TÜİK yetkilileri ilgili veriyi sunan *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması* için kullanılan anketteki ilgili sorularda sosyal transferlerin gelir içindeki payının saptanmasında aynı yardımlara da yer verildiğini, EuroStat’ın ilgili anketinde ise bazı istisnalar hariç sadece nakdi transferlerin rapor edildiğini vurgulamaktalar.¹⁴ Dolayısıyla, AB-27 için bu türden transferlerin de hesaplama katılması halinde farkın daha da açılacağı varsayılabilir. Bu ayrıntı, “ücretsiz okul kitabı dağıtımı” gibi aslında bir kamu görevi olarak addedilmesi gereken programların bile siyaset arenasında önemli bir sosyal transfer/yardım kalemi olarak lanse edildiği Türkiye’de özellikle vurgulanmalı.

2012 itibariyle Türkiye’den daha yüksek sosyal transferler öncesi yoksulluk oranlarına sahip 19 Birlik üyesinin durumuna göz attığımızda ise bu ülkeler arasında en yüksek orana sahip olanının Birleşik Krallık olduğunu görüyoruz.¹⁵ Kişi başı GSYH’si yaklaşık olarak Türkiye’nin dört katı olan bu ülkede 2012 yılında sosyal transferler öncesi yoksulluk oranı Türkiye’ninkinden yaklaşık yüzde 30 büyükken sosyal transferler sonrası oran Türkiye’ninkinden yüzde 25 küçüktü. Öte taraftan Türkiye’deki sosyal transferler yoksulluk oranını yaklaşık yüzde altı düşürebilirken, AB-27 için bu oran yüzde 36’ya yaklaşmakta. Dolayısıyla, 2012 verisinden hareketle bu gösterge bağlamında AB-27 ve Türkiye arasındaki farkı açıklayan önemli etmenlerden bir tanesi Türkiye’deki (aynî ve nakdî) sosyal transferlerin miktar olarak yetersizliği ve/veya AB-27’ye nazaran bu transferlerin idaresinde yaşanan başarısızlık. Diğer bir deyişle eğer sosyal transfer harcamaları ASPB’nin stratejik dokümanlarında iddia edildiği üzere istenen seviyede artırılabilmişse bu kaynak layıkıyla kullanılamamış. Eğer bu kaynak layıkıyla kullanılabılmışse o zaman sosyal transfer harcamalarının 2000’lerdeki oranı öğünülecek bir seviyede büyümemiş. Kısacası 2000’lerde sosyal yardımların GSYH içindeki oransal artışı sonuçları itibariyle ciddi bir başarısızlığa işaret etmekte.

	Yıllık Değişim Katsayısı, 2006-2012		Yakınsama süresi (Yıl)	
	Türkiye	AB-27	β	σ
Gösterge1	0,984	1,004	18,1	18,18
Gösterge13	0,988	0,998	NA	NA
Gösterge1/ Gösterge13	0,996	1,006	79,1	33,7

Çalışmada sunulan veri sadeleştirme için yukarıdaki tabloya aktarıldığında bu göstergelere bağlı değerlerin genel seyrine ilişkin daha berrak bir perspektif kazanabiliriz. Gösterge13'e ilişkin yıllık değişim katsayıları karşılaştırıldığında AB-27 ve Türkiye'nin çok yakın değerlere sahip olduğunu görmekteyiz. Diğer bir deyişle, her ne kadar bu göstergelere ilişkin Türkiye'nin aldığı yıllık değişim katsayısı AB-27'den biraz daha düşük olsa da (GSYH'deki büyüme gibi) sosyal politikaya nispeten dışsal etmenlerin Türkiye'deki yoksulluk oranını AB-27'deki yoksulluk oranından daha yüksek bir hızda düşürdüğünü iddia etmek güç. Öte yandan Türkiye'de son yıllarda uygulanan sosyal transfer uygulamalarının yoksulluk oranının seyri üzerindeki etkisindeki artışın ihmal edilebilir olduğu iddiası Gösterge1 ve Gösterge13'ün yıllık değişim katsayılarının arasındaki farkın binde dört seviyesinde olduğu göz önüne alındığında kuvvetlenmekte. Konu bu yönüyle ele alındığında ise, AB-27 ve Türkiye'yi mukayese etmek için diğer göstergelere ilişkin uygulanan egzersiz bu uygulamaların etkisine dair de kullanılabilir. Buna göre, yoğunlaşılması gereken mesele sosyal transferler sonrası yoksulluk oranının sosyal transferler öncesi yoksulluk oranı ile olan ilişkisidir. Gösterge1'in Gösterge13'e oranı yoksulluğu azaltmayı hedefleyen sosyal içerme politikalarının etkinliğine ilişkin basit ve kullanışlı bir endeks sunar.

Bu bağlamda, sosyal transferlerin yoksulluk oranı üzerindeki etkisini gösteren ve sosyal transferlerin etkinliğine ilişkin bir ölçü olarak önerdiğimiz Gösterge1/Gösterge13 oranının yıllık değişim katsayısına baktığımızda Türkiye'nin AB-27'den daha küçük bir değer aldığını görmekteyiz. Bu fark, AB-27 ve Türkiye sosyal içerme uygulamalarını sabit tutarlarsa ve diğer koşullar aynı kalırsa sosyal transferlerin etkinliği bağlamında bir yakınsama gerçekleşme ihtimalini ortaya koymakta. Eğer AB-27'deki etkinlik azalması aynı hızda devam ederse yakınsama yaklaşık 34 yılda, eğer AB-27'nin 2012 yılında aldığı değer sabit kalırsa yakınsama 79 yılda gerçekleşecektir. Diğer bir deyişle, Türkiye'de yoksulluğa ilişkin son yıllardaki sosyal transfer uygulamaları etkin değil ve aynı şekilde sürdürülmeleri halinde bu uygulamaların koşulların öngörülebilir olduğu bir zaman diliminde AB-27 ortalamasına denk bir etkinlik seviyesine erişebileceğini iddia etmek güç.

Eğer AB-27 ve Türkiye için sosyal transferler öncesi yoksulluk oranlarının değişim hızı birbirine çok yakınsa ve sosyal transferlerin Türkiye’de yoksulluk oranları üzerinde ancak ihmal edilebilir bir etkisi varsa, o zaman Gösterge1, yani sosyal transferler sonrası yoksulluk oranları bağlamında Türkiye ve AB-27 arasında neden yakınsama gözlemlemekteyiz? Bu sorunun cevabını AB-27’ye ilişkin Gösterge1/Gösterge13 oranının yıllık değişim katsayısına göz attığımızda bulabiliyoruz. AB-27 üyesi ülkelerde sosyal transfer uygulamalarının (aktif işgücü piyasası programları, *flexcurity* uygulamaları, işsizlik ve kıdem tazminatının budanması vb. neticesinde) son yıllarda etkinliğini yitirmesi ile birlikte AB-27’de sosyal içerme süreçleri olumsuz bir seyir izlemeye başladı. Dolayısıyla, eğer yoksulluk oranları bağlamında Türkiye ve AB-27 arasında son yıllarda bir yakınsama gerçekleşiyorsa, bu, Türkiye’deki uygulamaların etkinliğinden değil AB-27’deki uygulamaların edilginliğinden kaynaklanmakta.

Gelir dağılımı

Tablo14 Gelir dağılımına göstergelerinde Türkiye’nin AB-27’ye yakınsama süresi (Yıl)	β	σ
Gösterge2 Gelir Dağılımı (S80/S20)	14,6	11,9
Gösterge14 Gini Katsayısı	26,9	23,1

Gelir dağılımına ilişkin doğrudan bir fikir veren her iki Laeken Göstergesi de 2000’lerde Türkiye ile AB-27 ortalaması değerleri arasında bir yakınsama eğilimi olduğuna işaret etmekte. Bu iki gösterge bir arada ele alındığında ise 2006-2012 dönemi için yakınsama hızına ilişkin iki unsur dikkat çekmekte. Birincisi, Gini katsayısına ilişkin yakınsama en üst ve alt gelir grupları arasındaki gelir dağılımına (yani Gösterge2’ye) kıyasla daha yavaş. Diğer bir deyişle en alt gelir grubu açısından gelir dağılımına ilişkin bu dönemde gerçekleşen düzelleme genel dağılımdaki düzellemeden daha hızlı seyretmekte. Bu önemli çünkü Gösterge2 bağlamında AB-27 ile Türkiye arasındaki oransal fark Gini katsayısına göre daha büyük.

İkincisi, mevcut koşul ve uygulamaların süreceği varsayılırsa Gini katsayısına ilişkin değişimin AB-27 ortalaması ile yakınsamaya yol açması için en az 23 yıl gerekli. Koşulların bu kadar uzun bir süre değişmeyeceği varsayımıyla bir strateji belirlemek doğru bir tercih olmayabilir. Dolayısıyla, bu gösterge bağlamındaki yakınsamanın yavaş seyrettiği iddia edilebilir. Yoksulluğa ilişkin bölümde kısmen değinilen görece ortanca düşük gelir açığının seyri bu iki göstergenin aldığı değerler arasındaki farkı anlamlandırmaya yardımcı olabilir. 2006’dan beri devam eden seyir iki zıt okumaya imkân tanımakta.

**Tablo15 Göreli ortanca düşük gelir açığı
(Yoksulluk eşiği: Ortanca gelirin yüzde 60'ı) (*)**

	Türkiye	AB-27	Bulgaristan (**)
2006	33,4	23,3	28,1
2007	27,2	23,1	33,5
2008	27,1	21,7	27,0
2009	28,6	22,4	27,4
2010	28,7	23,2	29,6
2011	29,4	23,3	29,4
2012	29,2	23,4	31,4

(*) Yoksulluk açığı= $(\text{Yoksulluk sınırı}-\text{Yoksulların eşdeğer fert başına medyan geliri})/\text{Yoksulluk sınırı} \times 100$.

(**) 2012 itibarıyla en zayıf performans gösteren AB üyesi ülke. 2012 itibarıyla Türkiye'den daha zayıf performans gösteren diğer AB üyesi ülkeler: Romanya, İspanya ve Yunanistan.

Kaynaklar: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2006- 2011; EuroStat; http://www.tuik.gov.tr/HbGetir.do?id=13594&tb_id=6; http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:Relative_median_at-risk-of-poverty_gap ; <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupDownloads.do>; 9/1/2014'te erişildi.

Birincisi, 2006-2012 dönemi ortalaması gelir açığının küçüldüğü izlenimine yol açmakta. Bu seyir devam eder ve küçülme hızlanırsa önümüzdeki yıllarda yoksulluk oranı radikal biçimde değişirse bile Gösterge2 ile Gösterge14 senkronize olma eğilimine girer. Bu durumda Gini katsayısına ilişkin AB-27 ile yakınsama hızlanır.

İkincisi, yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, 2006-2007 arasında bu göstergenin aldığı değer yaklaşık yüzde 18 oranında küçülmüştür. Bu dramatik düşüş istisnai bir vaka olarak ele alınır ve 2007'den beri devam eden seyir dikkate alınırsa gelir açığının ileriki yıllarda büyüyeceği varsayımından hareket etmek gerekir. Bu durumda Gösterge2'ye ilişkin orandaki düşüş devam etse bile yoksullar arasındaki gelir farkı kapanmaz ve Gini katsayısındaki küçülme Gösterge2'deki değişimi yakalayamaz. Zaten yoksulluğa ilişkin değerlendirmede vurgulandığı üzere 2007-2012 dönemine bakıldığında farklı eşiklere ilişkin yoksullar arasındaki gelir farkının hâlihazırda açıldığı görülmekte. Bu seyrin önümüzdeki

yıllarda devamı, işlevsizliği açık olan mevcut sosyal politika stratejisinde ısrar edilirse zaten hâlihazırda son derece dağınık olan sosyal transfer programlarının farklı "yoksul kategorileri" için daha da çeşitlendirilmesini gerektirir ve sosyal politikaların etkinliğini muhtemelen daha da düşürür. Bu ikinci okumadan hareket edildiğinde son yıllarda yoksullar ile (en yüksek yüzde 20'lik gelir grubunu oluşturan) varsıllar arasındaki farkın sabit kaldığı ve yoksullar arasındaki eşitsizliğin arttığı görülmekte. Diğer bir deyişle, eğer genel seyir üzerinde sosyal transferler ve diğer uygulamaların kısmi bir etkisi olmuşsa bile bu etki varsıllar ve yoksullar arasında adaletin sağlanması istikametinde değil yoksullar arasındaki eşitsizliğin derinleşmesi yönünde gerçekleşmiş gibi gözükmemekte.

Eğitim

Tablo16 Eğitim göstergelerinde Türkiye'nin AB-27'ye yakınsama süresi (Yıl)	β	σ
Gösterge8 Okulu Erken Terk Edenler; Mevcut Durumda Eğitim ya da Öğrenim Görmeyenler	32,5	384,2
Gösterge18 Düşük Seviyede Öğrenim Görmüş Kişiler	88,2	NA

Eğitime ilişkin her iki Laeken Göstergesi 2000'li yılların Türkiye için tartışmasız şekilde bir 'kayıp on yıl' olduğunu ortaya koymakta. Gösterge8, 18-24 yaş grubu içinde düşük seviyede öğrenim görmüş kişilerin oranını göstermekte. Bu kesimin tümü geçtiğimiz 10 yıl içerisinde öğrenim gördükleri için bu dönemde uygulanan sosyal politikanın sonuçlarını bu göstergeden hareketle değerlendirmek mümkün. Buna göre, öncelikle AB-27 ile Türkiye arasındaki uçurumu hatırlatmak faydalı olabilir: 2012 yılında Türkiye'deki gençlerin yaklaşık yüzde 40'ı, AB-27'de ise sadece yüzde 11'i okulu erken terk etti. Fakat bu uçurumdan belki daha da vahimi 2000'lerde Türkiye'nin AB-27'de aynı dönemde gerçekleşen düzelmeye hızını bile yakalayamamış olması. Eğer ciddi adımlar atılmazsa bu göstergeye ilişkin AB-27'nin 2012 değerini yakalayabilmek için 32 yıl gerekli. Eğer AB-27'nin seyri de işin içine katılırsa mevcut koşullar altında yakınsama fiilen gerçekleşmemekte (Hesaplama saçma bir süreyi, yani 384 yılı vermekte).

Durum, Gösterge18 bağlamında daha da kötüdür. 2012 yılına ilişkin veri hatırlatılırsa, Türkiye'deki 25-64 yaş grubundaki nüfusun yaklaşık yüzde 69'u, AB-27'de ise yüzde 26'sı düşük seviyede öğrenim görmüştür. Gösterge8'in kapsamadığı bu tüm yaş grupları ele alındığında, AB-27 ile yakınsama değil uzaksama gerçekleşmekte. Hemen her yaş grubunda AB-27'de bireylerin

öğrenim süreleri Türkiye'deki akranlarına kıyasla daha yüksek bir hızla uzamakta. Yani 2000'li yıllarda Türkiye'de uygulanan politikalar AB-27'nin Türkiye'yle farkı daha da açmasına neden olmuş.

Dolayısıyla, 2000'li yıllarda eğitim alanındaki sosyal politika uygulamaları tartışmaya mahal vermeyecek şekilde başarısızdır. Eğitim alanındaki mevcut seyrin devamı halinde, diğer bazı göstergelere ilişkin yakınsama emarelerinin önümüzdeki yıllarda buharlaşması riski önümüzde durduğu için eğitime ilişkin politikaların sosyal içerme bağlamında ciddiyetle ele alınması gerekmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada 2000'li yıllarda sosyal politikada köklü bir değişim gerçekleştiği varsayımından yola çıkıldı ve bu değişimin sonuçları değerlendirildi. Çalışmada, gerçekleştiği iddia edilen değişimin içeriği tartışmanın dışında tutuldu. Bu tercihin iki nedeni var. Birincisi, bu minvaldeki bir değerlendirmenin bu yazının kapsamını fazlasıyla aşması. Son yıllarda başlatılan uygulamalar birbirinden kopuk mahiyette ve konuya ilişkin kapsayıcı ve tutarlı bir stratejinin mevcudiyetinden bahsetmek güç. Öte yandan, mevcut uygulamaların neticelerine yoğunlaşan değerlendirmeler uygulamaların mahiyetini konu edinen çalışmalara katkı sunabilir.

İkincisi, uygulamaların ölçülebilir etkilerine ilişkin değerlendirmeler literatürde gerekenden daha az yer tutmakta. Dolayısıyla, politika icracıları bu boşluktan faydalanmakta ve mevcut uygulamaları elde edilen sonuçlardan ziyade harcanan kaynaktaki büyümeyle meşrulaştırma fırsatını bulabilmekteler: Harcanan kaynağın büyüklüğü ile uygulamanın etkinliği arasında bir ilişki olduğu varsayımı politika icracılarının 2000'li yıllardaki uygulamaların başarılı olduğu iddiasının merkezinde yer almakta.

Bu iddianın ele alındığı mevcut değerlendirmede ise iki nedenle Laeken Göstergeleri kullanıldı. Birincisi, bu göstergeler kavramsal tartışmaları (bitirmese bile) bir paranteze almakta.¹⁶ İkincisi, bu göstergeler Türkiye ve Birlik arasında bir karşılaştırma gerçekleştirilebilmesine izin vermekte. Bu bağlamda, göstergeler sadece kavramsal anlaşmazlıkları kısmen bertaraf etmekle kalmamakta aynı zamanda Türkiye'de 2000'li yıllardaki uygulamaların nesnel bir referans noktasına göre değerlendirilebilmesine imkân tanımakta. Mahiyetlerinden hareketle göstergelerin işaret ettiği beş temel alana ilişkin sunulan değerlendirmeye göre, Türkiye geçtiğimiz 10 yılda AB-27'ye nazaran sosyal içermeye ilişkin farklı alanlarda farklı performans düzeyleri yakaladı.

Kamu sağlığına ilişkin gelişmeler, algı seviyesinde Türkiye'nin AB-27'den daha yüksek bir performans sergilediğini fakat algıya ilişkin bu olumlu değişime

karşın beklenen yaşam süresi bağlamında AB-27'yi yakalayamadığını ortaya koymakta. Diğer bir deyişle, somut gelişmelere ilişkin toplumsal algı açısından Türkiye'de AB-27'den farklı dinamikler söz konusu olabilir.

İstihdama ilişkin göstergeler, işsizlik sürelerinin Türkiye'de daha kısa olduğunu ve daha büyük bir hızla kısaldığını ortaya koyarken işsiz hanehalkı fertlerinin işgücüne dahil olma sürecinde AB-27'deki benzer hanehalkı fertlerine kıyasla daha büyük bir güçlük yaşadıklarını göstermekte. Yani hanehalklarının işsizliği bireylerin işsizliğinden daha kronik bir soruna işaret etmekte. Uzun- ve çok uzun-erimli işsizliğe ilişkin olumlu tablo ise Türkiye'nin hem işgücüne katılım oranları hem de istihdam yaratımı kapasitesi açısından AB-27'yi yakalayamadığı göz önüne alındığında farklı bir anlam kazanmakta. Diğer bir deyişle, istihdama ilişkin göstergeler istihdam yaratımı kapasitesi ve işgücüne katılım oranları bağlamında değerlendirildiğinde düşük işsizlik oranlarının aslında sosyal politika uygulamalarının başarısızlığını ortaya koyduğu görülmekte.

Yoksulluğa ilişkin göstergeler, Türkiye'de sosyal transferlerin yoksulluk oranı üzerindeki etkisinin AB-27'ye kıyasla ihmal edilebilir bir düzeyde olduğunu ortaya koymakta. Bu durum yoksulluk oranındaki son yıllardaki düşüşün ileride aynı hızda devam edeceğine ve AB-27 ortalaması ile yakınsama gerçekleşeceğine dönük beklentiyi sorgulanır kılmakta çünkü 2012 itibariyle transferler öncesi (görelî) yoksulluk oranı AB-27 ortalamasından hâlihazırda daha düşük ve Türkiye'den daha düşük kişi başı GSYH'lere sahip ülkeler bile mutlak yoksulluğa ilişkin göstergeler açısından 2000'lerde Türkiye'den daha başarılı bir performans sergilemiş. Ötesi, Türkiye'de yoksulluk oranlarının istihdam ve işgücüne katılım oranlarının daha yüksek olduğu AB-27'deki oranlara sosyal transferlerinin niteliği değişmeden yakınsayabileceğini varsaymak için elimizde güçlü bir neden yok. Uygulama ve koşullarda dramatik bir değişim olmazsa bu iddianın geçerliliği önümüzdeki yıllarda tekrar değerlendirilebilir. Dolayısıyla, 2000'lerdeki uygulamaların yoksulluk oranını süratle düşürdüğüne dönük sıklıkla yapılan vurgunun mesnetsiz olduğu görülmekte.

Özetlemek gerekirse, mevcut tablo yoksulluğa ilişkin uygulamalara dair şu sonucu ortaya koymakta: Politika icracılarının övünerek vurguladığı sosyal yardım harcamalarının 2000'lerde GSYH içindeki artışı her halükarda ciddi bir başarısızlığa işaret etmekte. Ya artış yeterli olmasına rağmen icra işlevsizdir ya da artış övünmeyi gerektirecek bir oranda gerçekleşmemiştir. Elbette 2000'li yıllarda yetersiz artış ve edilgin icranın eşzamanlı gerçekleşme ihtimali de gözardı edilmemeli fakat icranın içeriği bu çalışmanın kapsamı dışında tutulduğu için bu son derece güçlü olasılığa değerlendirmede yer verilmedi.

Gelir dağılımında da yakınsama eğilimi söz konusu. Fakat yukarıda vurgulandığı üzere, yakınsamayı genel olarak Türkiye’de gelir dağılımında adaletin tesis edilmesinin bir sonucu olarak görmek güç çünkü özellikle Gini katsayısı bağlamında Türkiye, AB-27’ye kıyasla adaletsiz bir ülkedir: Türkiye bugün itibarıyla tüm Birlik üyelerinden çok daha yüksek bir Gini değerine sahip. Öte taraftan, AB-27 ortalamasıyla olan büyük farka ilişkin güçlü bir yakınsama eğilimi de söz konusu değil. Benzer şekilde, en yüksek ve düşük gelir grupları arasındaki fark AB-27 ortalamasından mevcut durumda yüzde 54 daha büyüktür. 2007’den beri yoksulluk açığının sürekli büyümesi, bu açıdan bir diğer kritik etmen. Diğer bir deyişle, 2007’den beridir yoksul ve varlıklı kesimler arasındaki (AB-27’yle kıyaslandığında uçurum mahiyetini alan) gelir farkının sabit kalması bir yana, yoksullar arasında da eşitsizlik artmakta.

Eğitim ise Türkiye’de sosyal politikanın Aşil topuğu. Bunun iki nedeni var. Birincisi, AB-27’den daha genç bir nüfusa sahip Türkiye’de sosyal içermenin gelecekteki koşulları bugünün eğitim politikaları tarafından şekillendirilmekte. Diğer birçok gösterge için hâlihazırda onyılları bulan (yani son derece yavaş) yakınsama eğilimi, genç kuşağın AB-27 ile başat sürede ve kalitede eğitilmediği takdirde hepten ortadan kalkabilir. İkincisi, mevcut değerlendirme geçtiğimiz 10 yılda büyüyen sosyal transfer bütçesinin elde edilen (olumlu ve olumsuz) sonuçlar üzerindeki etkisinin nispeten kısıtlı olduğu fikrini beslemekte. Dolayısıyla, daha sofistike ve birçok durumda faydalanıcıların etkin katılımını gerektiren transfer programları ve politikaları geliştirme ihtiyacı apaçık önümüzde durmakta. Bu program ve politikaların hayata geçirilmesi ve istenen sonuçları vermesi faydalanıcıların öğrenim seviyesi ile birebir alakalı. Fakat bu alana ilişkin iki temel gösterge, Türkiye’deki ilgili uygulamaların başarısızlığını açıkça ortaya koymakta: Türkiye ve AB-27 arasındaki kabul edilemez fark bir yana, 2000’lerdeki başarısız uygulamalar neticesinde bu fark daha da açıldı. Bu meselenin önemi büyüktür.

Bu çalışmaya imkân tanıyan Türkiye’ye ilişkin verinin önemli bir kısmının TÜİK’in Gelir ve Yaşam Koşulları araştırmalarından devşirildiğini ve bu uygulamanın 2006’dan itibaren düzenli hale geldiği vurgulanmalı. Dolayısıyla, eldeki veri mevcut iktidar partisinin 2000’li yıllarda sürdürdüğü uygulamalarının etkilerini değerlendirmek için yeterli fakat doğru bir projeksiyon yapabilmek için daha uzun süreli ve kesintisiz panel veri gerekmektedir. Bu nedenle, sosyal politikaya ilişkin uygulamaların etkinliğine ilişkin bilgi dağarcığımızı genişletebilmek için önümüzdeki yılların verisini de kullanan ve bu çalışmada sunulan egzersizin benzerlerini gerçekleştiren çok sayıda yeni değerlendirmeye ihtiyacımız olacak.

Sonnotlar

¹ Bu göstergelere 2001'den beri bazı ekler yapılmıştır. Kıyaslanabilirliği azami kılabilmek ve zaman serilerini mümkün olduğunca kapsamlı tutabilmek adına bu metinde 2001'de kabul edilen göstergeler kullanılmıştır. 2009'daki eklemeler için bkz. <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=3882&langId=en> ; 03.01.2014 tarihinde erişildi. Göstergelerin mevcut hali için bkz. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=756&langId=en>; 03/01/2014 tarihinde erişildi.

² http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/misc/DOC.68841.pdf; 20/1/2014 tarihinde erişildi. Gösterge3 ve 12 için zaman serisi oluşturulamadı ve en yakın tarihli mevcut veri sunuldu. Gösterge15'e ilişkin ise veriye ulaşılamadı.

³ İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması (Nomenclature of territorial units for statistics): Türkiye'de ikinci düzeyde 26 İBBS bölgesi bulunmaktadır.

⁴ International Standard Classification of Education: ISCED2 seviyesi Türkiye'deki eğitim sisteminde kabaca "ortaokul mezuniyetine" denk gelmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. <http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/international-standard-classification-of-education.aspx>; 26/1/2014'de erişildi.

⁵ Avrupa Birliği bağlamında bu minvaldeki egzersizlerin sunulduğu çalışmalar için bkz. Greve, 1996; Bouget, 2003; Desli, 2009; Liviu-Stelian vd., 2010; Sorina ve Mihaela 2013.

⁶ Göstergeye ilişkin zaman serisine izin veren verinin mevcut olmadığı (Gösterge3 ve 15), mevcut verinin göstergeyle tam olarak örtüşmediği (Gösterge10) ve Türkiye'nin AB-27 ortalamasından daha güçlü performans sergilediği göstergeler (Gösterge6, 13, 16 ve 17) için bu göstergelere ilişkin yakınsama değerlerine tabloda yer verilmemiştir.

⁷ TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar 2012, http://www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=265 , s. 3 ; 9/1/2014 tarihinde erişildi.

⁸ EuroStat'ın veriye ilişkin istisnalara dair notu için, bkz. <https://open-data.europa.eu/en/data/dataset/Z2IHDbu7fk93FtBtPUmsJg> ; 12/1/2014'te erişildi.

⁹ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/download.do;jsessionid=9ea7d07d30e78b2ace06c3274628bafc9f0c9eb3_c845.e340aN8PchaTby0Lc3aNchuMc3yMe0?tab=table&plugin=0&language=en&pcode=tsdec440; http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/dataset?p_product_code=TSDEC440; 10/1/2014'te erişildi.

¹⁰ <http://databank.worldbank.org/data/views/variableselection/selectvariables.aspx?source=poverty-and-inequality-database#> ; <http://povertydata.worldbank.org/poverty/region/ECA>; 21/1/2014'te erişildi.

Balaban U (2014). Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Sosyal İçerme Uygulamaları: 2000'li Yıllara İlişkin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Mülkiye Dergisi*, 38(1), 103-149.

¹¹ <http://databank.worldbank.org/data/views/variableselection/selectvariables.aspx?source=poverty-and-inequality-database#> ; <http://povertydata.worldbank.org/poverty/region/ECA; 21/1/2014>'te erişildi.

¹² Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı'nın Ocak 2014'te TÜİK'ten talep ettiği veri.

¹³ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı'nın Ocak 2014'te TÜİK'ten talep ettiği veri.

¹⁴ 15 Ocak 2014'te TÜİK yetkilisiyle gerçekleştirilen telefon mülakatı.

¹⁵ <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00114; 12/1/2014>'te erişildi.

¹⁶ Okura, bu göstergelerin süreç içerisinde gittikçe ayrıntılandırıldığı da hatırlatılmalı. Bu yönüyle, göstergelerin yalınlığını yitirmesi müstakbel bir sorun olarak önümüzde durmakta. Bu nedenle, bu çalışmada bu göstergelerin 2001'de Komisyonca kabul edilmiş hali kullanıldı.

¹⁷ EuroStat'ın veriye ilişkin istisnalara dair notu için, bkz. <https://open-data.europa.eu/en/data/dataset/Z2IHDbu7fk93FtBtPUMsJg> ; 12/1/2014'te erişildi.

Kaynakça

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2011). *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Stratejik Planı 2013-2017* (Stratejik Plan). Ankara. http://sgb.aile.gov.tr/upload/Node/20076/files/stratejik_plan_2013_2017.pdf adresinden erişildi.

Aybars A I ve Tsarouhas D (2010). Straddling Two Continents: Social Policy and Welfare Politics in Turkey. *Social Policy & Administration*, 44(6), 746–763.

Barro R J ve Sala-i-Martin X (1991). Convergence Across States and Regions. *Brookings Papers on Economic Activity*, 1, 107-158.

Barro R J ve Sala-i-Martin X (1992). Convergence. *Journal of Political Economy*, 100(2), 223–251.

Baumol W J (1986). Productivity Growth, Convergence, and Welfare: What the Long-Run Data Show. *American Economic Review*, 76(5), 1072-1085.

Bhalla A S ve Lapeyre F (2004). *Poverty and Exclusion in a Global World*. New York: Palgrave Macmillan.

Bouget D (2003). Convergence in the Social Welfare Systems in Europe: From Goal to Reality. *Social Policy & Administration*, 37(6), 674-693.

142 Balaban U (2014). Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Sosyal İçerme Uygulamaları: 2000'li Yıllara İlişkin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Mülkiye Dergisi*, 38(1), 103-149.

Buğra A ve Adar S (2008). Social Policy Change in Countries without Mature Welfare States: The Case of Turkey. *New Perspectives on Turkey*, (38), 83–106.

Buğra A ve Keyder Ç (2003). *New Poverty and the Changing Welfare Regime of Turkey*. Ankara: UNDP.

Buğra A ve Keyder Ç (2005). *Social Assistance in Turkey: For a Policy of Minimum Income Support Conditional on Socially Beneficial Activity*. Ankara: UNDP.

Buğra A ve Keyder Ç (2006). The Turkish Welfare Regime in Transformation. *Journal of European Social Policy*, 16(3), 211–228.

Burrows R ve Loader B (2004). *Towards a Post-Fordist Welfare State?* New York: Routledge.

Byrne D (2005). The Dynamics of Income Inequality. İçinde: *Social Exclusion*, Maidenhead, England: Open University Press, 85–114.

Carter J ve Rayner M (1996). The Curious Case of Post-Fordism and Welfare. *Journal of Social Policy*, 25(3), 347–367.

Castles F G (1995). Welfare State Development in Southern Europe. *West European Politics*, 18(2), 291–313.

Çelik A (2010). Muhafazakâr Sosyal Politika Yönelimi: Hak Yerine Yardım-Yükümlülük Yerine Hayırseverlik. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 42, 63–81.

Daly M E (1989). *Women and Poverty*. Dublin: Attic Press.

Dedeoğlu S (2009). Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı. *Çalışma ve Toplum*, 25(2), 41–54.

Desli E (2009). Convergence and Efficiency: Evidence from the EU-15. *Journal of Post Keynesian Economics*, 31(3), 403–430.

Eide A H ve Ingstad B (der). (2011). *Disability and Poverty: A Global Challenge*. Bristol, UK: Policy Press.

Elveren M A ve Elveren A Y (2010). Türkiye’de Refah Rejiminin Dönüşümü ve Bireysel Emeklilik Sistemi. *Mülkiye Dergisi*, 34(26), 243–258.

Esping-Andersen G (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Ferrera M (1996). The «Southern Model» of Welfare in Social Europe. *Journal of European Social Policy*, 6(1), 17–37.

Balaban U (2014). Türkiye ve Avrupa Birliği’nde Sosyal İçerme Uygulamaları: 2000’li Yıllara İlişkin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Mülkiye Dergisi*, 38(1), 103-149.

Ferrera M Matsaganis M ve Sacchi S (2002). Open Coordination against Poverty: The New EU 'Social Inclusion Process'. *Journal of European Social Policy*, 12(3), 227-239.

Foster J Greer J ve Thorbecke E (1984). A Class of Decomposable Poverty Measures. *Econometrica*, 52(3), 761-766.

Gal J (2010). Exploring the Extended Family of Mediterranean Welfare States, or: Did Beveridge and Bismarck Take a Mediterranean Cruise Together?. İcinde: M. Ajzenstadt ve J. Gal (der), *Children, Gender and Families in Mediterranean Welfare States*, Dordrecht: Springer Netherlands, 77-101.

George V (1988). *Wealth, Poverty and Starvation: A World Perspective*. New York: St. Martin's Press.

Gough I (1996). Social Assistance in Southern Europe. *South European Society and Politics*, 1(1), 1-23.

Gökbayrak Ş (2010). Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü. *Çalışma ve Toplum*, 25(2), 141-162.

Greeve B (1996). Indications of Social Policy Convergence in Europe. *Social Policy & Administration*, 30(4), 348-367.

Grütjen D (2008). The Turkish Welfare Regime: An Example of the Southern European Model? The Role of the State, Market and Family in Welfare Provision. *Turkish Policy Quarterly*, 7(1), 111-129.

Holman R (1978). *Poverty: Explanations for Deprivation*. Oxford: Martin Robertson.

Jazaïry I Alamgir M ve Panuccio T (1992). *The State of World Rural Poverty: An Inquiry into its Causes and Consequences*. New York, NY: New York University Press for the International Fund for Agricultural Development.

Jessop B (1994). The Transition to Post-Fordism and the Schumpeterian Workfare State. İcinde: R. Burrows ve B. Loader (der), *Towards a Post-Fordist Welfare State?*, New York: Routledge, 13-37.

Kaya İ (2008). *Yoksullukla Mücadelede Eğitimin Rolü: Şartlı Nakit Transferi-ŞNT Örneği*. (Master Tezi). <http://eprints.sdu.edu.tr/464/> adresinden erişildi.

Kılıç A (2008). The Gender Dimension of Social Policy Reform in Turkey: Towards Equal Citizenship? *Social Policy & Administration*, 42(5), 487-503.

Leibfried S (1993). Towards a European Welfare State?. İcinde: C. Jones (der), *New Perspectives on the Welfare State in Europe*, London; New York: Routledge, 120-144.

144 Balaban U (2014). Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Sosyal İçerme Uygulamaları: 2000'li Yıllara İlişkin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Mülkiye Dergisi*, 38(1), 103-149.

Levitas R (2005). *The Inclusive Society?: Social Exclusion and New Labour*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Liviu-Stelian B vd. (2010). Analysis of Convergence within the European Union -- Sigma and Beta Convergence. *Annals of the University of Oradea, Economic Science Series*, 19(2), 482-485.

Martin C (1996). Social Welfare and the Family in Southern Europe. *South European Society and Politics*, 1(3), 23-41.

McLanahan S S ve Kelly E L (2006). The Feminization of Poverty: Past and Future. İçinde: Saltzman Chafetz J (der), *Handbook of the Sociology of Gender*, New York: Springer, 127-145.

Metin O (2011). Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar. *Çalışma ve Toplum*, 22(3), 179-200.

OECD (1976). *Public Expenditure on Income Maintenance Programmes*. Paris.

Payne S (1991). *Women, Health, and Poverty: An Introduction*. New York: Harvester Wheatsheaf.

Quah D (1993). Empirical Cross-Section Dynamics in Economic Growth, *European Economic Review*, 37(2-3), 1353-1375.

Saraceno C (2002). *Social Assistance Dynamics in Europe: National and Local Poverty Regimes*. Bristol, UK: Policy Press.

Sen A (1976). Poverty: An Ordinal Approach to Measurement. *Econometrica*, 44(2), 219-231.

Silver H (1994). Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms. *International Labour Review*, 133(5-6), 531-578.

Social Protection Committee of the Council of the European Union (2001). *Report on Indicators in the Field of Poverty and Social Exclusion*. Brussels.

Sorina M I ve Mihaela L (2013). Convergence and Divergence in European Union: Evidence for Beta Convergence Among New Eu Member States. *Annals of the University of Oradea, Economic Science Series*, 22(1), 262-271.

Spicker P Álvarez Leguizamón S ve Gordon D (2007). *Poverty: An International Glossary*. London: Zed Books.

TC Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (2008). *Stratejik Plan, 2009-2013*. Ankara.

Balaban U (2014). Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Sosyal İçerme Uygulamaları: 2000'li Yıllara İlişkin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Mülkiye Dergisi*, 38(1), 103-149.

Taşçı F (2013). Refah Devleti Modelleri İçinde Türkiye'nin Pozisyonu: "Yaşlı Algısı" Üzerinden Değerlendirmeler. *İnsan & Toplum Dergisi*, 3(5), 5–35. doi:10.12658/ivt.v3i5.125.

Tezgel O (2013). Sosyal Politika. İçinde: Makal A (der), *Sendikacılık Akademisi Ders Notları 2*, Ankara: Türk-İş, 1–33.

Timonen V (2008). *Ageing Societies: A Comparative Introduction*. New York: Open University Press.

Ulutürk S ve Dane K (2009). Sosyal Güvenlik: Teori, Dönüşüm ve Türkiye Uygulaması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(29), 114–142.

UNICEF (2005). *The State of the World of the Children 2005 – Childhood under Threat*. New York.

Vural İE (der) (2011). *Converging Europe: Transformation of Social Policy in the Enlarged European Union and in Turkey*. Burlington, VT: Ashgate.

Waskey A J (2006). Contextual Poverty. (M. Odekon, Ed.) *Encyclopedia of World Poverty*, V. I. Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications.

Yakut-Çakar B Erus B ve Adaman F (2012). An Inquiry on Introducing a Minimum Income Scheme in Turkey: Alternating between Cost Efficiency and Poverty Reduction. *Journal of European Social Policy*, 22(3), 305–318.

Yazıcı B (2008). Social Work and Social Exclusion in Turkey: An Overview. *New Perspectives on Turkey*, (38), 107–134.

Yazıcı B (2012). The Return to the Family: Welfare, State, and Politics of the Family in Turkey. *Anthropological Quarterly*, 85(1), 103–140.

Yentürk N (2013). Türkiye'de Yoksullara Yönelik Harcamalar. *METU Studies in Development*, 40(2), 433–464.

Laeken Göstergelerine ilişkin kaynaklar

Birincil göstergeler

Gösterge1: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2006- 2011; EuroStat; 9/1/2014 tarihinde erişildi.

http://www.tuik.gov.tr/PrelstatistikTablo.do?istab_id=1387

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_li02&lang=en

Gösterge2: Gelir Dağılımı; TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2006- 2011,

EuroStat; 9/1/2014 tarihinde erişildi.

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tessi180>

Gösterge3: TÜİK; EuroStat; 9/1/2014'te erişildi.

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13594>

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10902> <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tessi020>;

Gösterge4: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2006- 2011; EuroStat; 9/1/2014'te erişildi.

http://www.tuik.gov.tr/HbGetir.do?id=13594&tb_id=6

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:Relative_median_at-risk-of-poverty_gap

<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupDownloads.do>

Gösterge5: TÜİK; EuroStat; 9/1/2014'te erişildi.¹⁷

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/download.do;jsessionid=9ea7d07d30e78b2ace06c3274628bafc9f0c9eb3c845.e340a8PchaTby0Lc3aNchuMc3yMe0?tab=table&plugin=0&language=en&pcode=tsdec440>

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/dataset?p_product_code=TSDEC440 http://tuik.gov.tr/PrelstatistikTablo.do?istab_id=603

Gösterge6: TÜİK ve EuroStat; 03/01/2014'te erişildi.

http://www.tuik.gov.tr/PrelstatistikTablo.do?istab_id=1189 http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/dataset?p_product_code=TSDSC330

Gösterge7: EuroStat; ; 03/01/2014'te erişildi.

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/structural_indicators/indicators/social_cohesion

Gösterge8: EuroStat; 03/01/2014'te erişildi.

Balaban U (2014). Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Sosyal İçerme Uygulamaları: 2000'li Yıllara İlişkin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Mülkiye Dergisi*, 38(1), 103-149.

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/structural_indicators/indicators/social_cohesion

Gösterge9: World Bank; <http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN> ; 03/01/2014'te erişildi.

Gösterge10: TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırması 2012; EuroStat; 03/01/2014'te erişildi.

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/social_protection_social_inclusion/indicators/social_inclusion ; EuroStat, Self-perceived health by sex, age and labour status (%),<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=hlth_silc_10&lang=en

http://www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=15

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=15

İkincil göstergeler

Gösterge11: Eurostat, SILC; TÜİK; 10/1/2014 tarihinde erişildi.

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/social_protection_social_inclusion/indicators/social_inclusion

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tessi126&language=en>

TÜİK; http://www.tuik.gov.tr/HbGetir.do?id=13594&tb_id=5

www.tuik.gov.tr/HbGetir.do?id=13594&tb_id=5

Gösterge12: EuroStat ; TÜİK'in istek üzerine sunduğu veri; 12/9/2013'te erişildi.

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tessi220>

Gösterge13: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2012; 9/1/2014'te erişildi.

http://www.tuik.gov.tr/HbGetir.do?id=13594&tb_id=5

www.tuik.gov.tr/HbGetir.do?id=13594&tb_id=5

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_li10&lang=en

148 Balaban U (2014). Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Sosyal İçerme Uygulamaları: 2000'li Yıllara İlişkin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Mülkiye Dergisi*, 38(1), 103-149.

Gösterge14: Eurostat, SILC, 2012 ve TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2006-2011; 9/1/2014'te erişildi.

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tessi190> ;

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/download.do;jsessionid=9ea7d07d30dba126341e87a841c1a439886da79ede17.e34MbxoSaxaSc40LbNiMbxNaNqMe0?tab=table&plugin=0&language=en&pcode=tessi190> ;

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13594>

Gösterge16: EuroStat; ; 9/1/2014'te erişildi.

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_ltu_a&lang=en

Gösterge17: EuroStat; 9/1/2014'te erişildi.

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/social_protection_social_inclusion/indicators/social_inclusion

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_ltu_a&lang=en

Gösterge18: Eurostat; ; 5/1/2014 tarihinde erişildi.

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsdsc430&language=en>

